

HALIKON KIIINTEÄT MUINAISJÄÄNNÖKSET

LUETTELOINUT v. 1955

Anna Kerttu Koskimies

Anna Kerttu Koskimies.

S I S Ä L L Y S L U E T T E L O :

Esipuhe	s. I
Kirjallisuus ja arkistolähteet	s. III
Halikko	s. II
Kivikausi	s. I.
Kivikauden irtolöydöt	s. 1.
Kivikauden asuinpaikat	s. 24.
Esineet ilman löytötietoja	s. 28.
 Pronssikausi	s. 29.
Hiidenkiukaita	s. 30.
 Rautakausi	s.
Rautakauden irtolöydöt	s. 38
Rautakauden kalmistot	s. 42
Rautakauden kätkölöydöt	s. 49
Esineet ilman löytötietoja	s. 50
Muinaislinnat	s. 51
Uhrikivet	s. 58
Uhrilähteet	s. 59
Paikannimiä	s. 61
 Yleiskartta Halikon ja Angelniemen n.j:sta (24)	

7

E S I P U H E .
=====

Halikon ja Angelniemen pitäjien kiinteitten muinaisjään-
nösten luetteloinnin kesällä 1955 teki mahdolliseksi Salon
Raakasokeri Oy:n apuraha. Kenttätöön suoritin ajalla 13/6 - 30/6
käymällä tarkastamassa pitäjien kiinteät muinaisjäännökset ja
lukuisten irtolöytöjen paikat. Tässä työssäni sain suuremmoista
apua Halikon Museoyhdistyksen johtokunnan jäseniltä, jotka pi-
täjän eri puolilla asuen ottivat vuorotellen aktiivisesti osaa
työhöni. Kiitokseni yhdistyksen puheenjohtajalle, kreivi Carl
Gustav Armfeltille, maisteri Aino Nummilalle, tilanomistaja Paa-
vo Ruskalle ja tilanomistaja Ilmari Uotille, maanvilj. Erkki
Suomelle sekä agronomi Wava von Essenille Angelniemeltä. Kaikki-
alla pitäjässä tunnettiin kiinnostusta asiaa kohtaan, sillä Kal-
lion "Halikon historia", Rikalan kaivaukset ja keväällä 1955
avattu Halikon Kotiseutumuseo olivat laajalti levittäneet tietoa
pitäjän merkittävästä muinaisuudesta.

Kwik. asp. p. 24.

H a l i k k o .

H a l i k o n pitäjä sijaitsee itäisessä Varsinais-Suomessa rajoittuen lännessä Paimioon, pohjoisessa Marttilaan ja Kuusjokeen, idässä Uskelaan ja Salon kauppalaan ja etelässä Angeliemiin. Sen pita-ala on $300,6 \text{ km}^2$, suurin pituus pohjois-eteläsuunnassa n. 30 km, leveys länsi-itäsuunnassa n. 16 km. Kyliä on nykyään melkein sata.

Pinnanmuodostukseltaan Halikko kuuluu Salon mäkiseutuun. Sillä on ominaista erittäin vaihteleva maasto, viljavat, syvät jokilaaksot ja niitä 20-50 m korkeammalle kohoavat metsäiset kallionyppylät. Etelä- ja pohjoisosa pitäjää eroavat jonkin verran toisistaan, pohjoisosa on jokilaaksoja lukuunottamatta moreenin peittämää metsäistä graniittiyllätasankoa, joka on paikoin 100 m mp. yläp. Sen katkaisee Tavolan-Ruskan laakso, josta alkaa tiheimmin asuttu ja viljelty eteläosa. Kaakossa pitäjä rajoittuu Halikonlahteen, jonka muutamat saaret, suurin niistä Vartsala, kuuluvat Halikkoon.

Maalajeista ovat savi ja hiekka yleisimmät, savipeite on erittäin paksu varsinkin pitäjän eteläosassa, joka vielä litorinakaudella on ollut merenpohjaa. Asutus on yleensä keskittynyt jokivarsille, niin on muinaislöydöistä päätellen ollut laita myös esihistoriallisena aikana.

K I R J A L L I S U U S :

=====

- Appelgren, Hj. : Suomen muinaislinnat. SMYA XII, 1891
- Björck, A.: Kiinteitä muinaisjäännöksiä Halikon kihlakunnassa. SMYA VI, 1883, ss. 50-61.
- Kallio , V. J.: Halikon historia. Forssa 1930.
- Tallgren, A.M.: Varsinais-Suomen esihistoria. Varsinais-Suomen historia I. Turku 1931.

A R K I S T O L Ä H T E E T :

=====

- Tieteellisten seurain paikannimikokoelmassa olevat Etti Joutsenen keräämät Halikon paikannimet.
- V. J. Kallion Salon seudun tarinoita
Kansallismuseon top. arkistossa
- Hj. Appelgrenin muistiinpanot ja piirroksiset Angelniemen kiinteistä muinaisjäännöksistä, top. ark.
- A.M. Tallgrenin muistiinpanoja Halikon ja Angelniemen muinaisjäännöksistä, top. ark.
- J. Leppäahon kertomus Rikalan ja Toijalanmäen kaivauksista ja lukuisista muista muinaisjäännöksistä valokuviin ja karttoineen, top. ark.
- Ella Kivikosken matkakertomukset, top. ark.

K I V I K A U S I .

=====

Kivikauden löytöjä on Halikosta tehty paljon, tallessa on yhteensä 152 esinettä. Suurin osa niistä on pitäjän pohjoisosista, Vaskion ja Kumion kulmilta, etupäässä kivikirveitä, talttoja, reikäkiviä ja liuskekeihäänkärkiä. Löytöjä on runsaasti myös keskipitäjältä, niiden joukossa 6 vasarakerveitä ja 2 pienesinettä. Muutamia hajalöytöjä on myös etelämpää, alimmat Vartsalan sahan luota.

Varmoja kivikauden asuinpaikkoja, kuten Uskelassa, ei Halikossa ole tavattu, sillä tutkimuksia ei ole suoritettu. Monet kapeat salmet ja lahdet ovat muodostaneet hyviä kalastuspaikkoja, ja asuinpaikkojen puolesta puhuvat runsaat löydöt. Tosin sellaiset todistuskappaleet kuin saviastianpalaset, poltetut luunsirut ja liedensijat puuttuvat vielä.

Yleensä kivikauden esineiden löytötiedot ovat vähäiset tai puuttuvat kokonaan, mikä vaikeuttaa selvän kuvan saamista Halikon kivikautisesta asutuksesta.

KIVIKAUDEN IRTOLÖYDÖT

lueteltuina kylittäin pohjoisesta etelään.

KIERLÄ

Kulmala

Löydetyt esineet:

- 1. Poikkikirves KM 13226:1-2
- 2. Taltta

Senjälkeen, kun yllämainitut esineet v. 1952 löydettiin Kulmalan pellostä n. 1 km talosta etelään, ei uusia löytöjä ole tehty, eikä mitään erikoista paikalla havaittu. Esineet olivat hiekkamaassa noin 10 m:n päässä toisistaan.

Kulmalan tila sijaitsee Vaskiolta Kuusjoelle menevältä tieltä lähtevän sivutien varrella.

LATALA

Latalan yksinäistila sijaitsee Vaskiolla, Kulmalan tilalta n. $\frac{1}{2}$ km itään. Epämääräisen tiedon mukaan täältäkin on löydetty kivikauden esineitä (Etti Joutsen), mutta vahvistusta asiaan ei ollut saatavissa.

RUOTSALA

Mäkilä

Valokuva 1.

Löydetty esine:

Nuija KM 13745

Esineen löysi tilanomistaja Kustaa Airo 1951 pienestä peltotilkusta talonsa yläpuolelta. Löytöpaikka on kalliopohjalla oleva vähäinen syvennys, jossa ei ollut havaittavissa muuta erikoista.

Tila on Kutilan kansakoulusta n. 100 m pohjoiseen.

SAHA

Sahan tila

Löydetty esine:

Tasataltta, Halikon museo.

Vaskiolla sijaitsevan Sahan tilan navettalohkosta v. 1927 löydetty esine. Halikon museoon lahjoittanut ?

PERÄLÄ

Löydetty esine: vaskitaltta

Pohjal. tasataltta, Kutilan kk.

Esine, jonka kansakoululle on lahjoittanut T. Lindström, on vailla tarkempia löytötietoja.

JUVA

Syrjälän torppa.

Löydetty esine:

Keihäänkärki, KM 3684:1, tummaa kiveä.

Keihäänkärki on löytynyt 50 sylvä torpasta pohjoiseen viljelemättömästä paikasta. Löytöpaikkaa on mahdoton määrittellä, sillä Syrjälän torppaa ei ole enää olemassa.

MELKOLA.

Om. mv. Enok Melkola.

Löydetyt esineet:

1. { Kivikirves, KM 12734:1-2
2. { Kiviesineen katkelma
3. "Liippa" KM 13748

Kaksi ensinmainittua esinettä löysi 1949 Impi Aarnio Melkolan yksinäistilan pellosta kaksoisladon luota, aivan Pitkäojalle vievän tien varresta. Ne tulivat esille kynnettäessä, kuten v. 1955 esine 3. "Niemenpäästä", paikasta, joka on n. $\frac{1}{2}$ km etelään alavalla pellolla Halikonjoen rannalla.

PITKÄOJA

Perttala

Löydetty esine:

Liuskekeihäänkärki KM 7325

Melkolan naapurissa Perttalan tilan maalta löytyi em. esine noin v. 1917. Löytöpaikaksi mainitaan pieni kumpu talosta

puronuomaan päin. Näitä on useitakin talon lähellä; lähinnä puroa oleva, jossa on ennen ollut riihi, on kuitenkin todennäköisin paikka.

Pitkäojan kylästä on löydetty myös kourutaltta, nyk. Kuttilan kansakoulussa. Lahjoittaja on V. Laaksonen, mutta löytöpaikasta ei ole tietoa.

RUUHIKOSKI

Seppä

Valokuva 2.

Om. mv. Laine

Löydetyt esineet:

1. Tasataltta KM 2436:4
2. Kourutaltta KM 3684:7

Molemmat esineet on löydetty suunnilleen samoilta paikoilta Sepän tilaan kuuluvalla Sepänahteelta, joka on metsää kasvava rinne talon ja joenuoman välillä. Edellisen esineen on tuonut museoon Hj. Appelgren 1885, jälkimmäisen löysi v. 1898 torppari Erland Ojansuu. Hänen torppansa sijaitsi n. 300 m talosta alaspäin vievän tien varrella. Torpasta on vain rauniot jäljellä ja pellot, joiden välisestä ojantöyrästä esine oli löytynyt, metsittyneet. Paikkaan liittyy ~~myös~~ myös tarinoita, sanotaan sieljätiläisiä asuneen.

SAUVO

Löydetty esine:

Tasataltta KM 3684:5

Tämän tasataltan on mv. Axel Rosendahl löytänyt vuosisadan

alussa jostakin Sauvon kylän pellosta ja K.A. Pettersson toimitti sen museoon. Löytäjä ei enää muistanut asiasta mitään, eikä siis tiennyt osoittaa lähemmin löytöpaikkaa.

Korvenpää

Löydetty esine:

Tasatalta KM 3684:8

Sauvon kylän talojen entisiä torppia ovat Kumiolle vievän tien varressa sijaitsevat Pyykankareen, Mäkilän ja Korvenpään pikkutilat. Kaikkien näiden mailta on löydetty kivikauden esineitä, mikä antaa aiheen olettaa, että paikalla on sijainnut jokin asutuskeskus.

Korvenpään tasataltan löysi torppari Kaarle Ekman v. 1899 300 syltä torpasta etelään, siis nykyisen Kumion maantien eteläpuolelta, Halikonjokeen laskevan pikku joen ympärillä olevalta peltoaukealta.

Mäkilä

Om. mv. Koski.

Löydetty esine:

Reikäkivi KM 3684:4

Samalta peltoaukealta kuin edellinenkin esine löytyi tämä reikäkivi. Löytäjä oli torppari Juho Hegman ja löytöpaikka n. 300 syltä torpasta kaakkoon. Mitään myöhempiä löytöjä ei näiltä paikoilta ole tietävästi tehty.

KUMIO

Kumion kulmilta, pitäjän luoteisosassa, on tehty hyvin runsaasti kivikauden löytöjä. Kymmenkunta talttaa ja kirvestä vailla tarkempia löytötietoja on ollut kreivi August Armfeltin kokoelmassa, sieltä lahjoitetut Kansallismuseolle (KM 5512:2-10). Suurin osa näistä esineistä, 6 kpl. on kuitenkin todennäköisesti Uskelasta, ainoastaan 3 talttaa on löydetty Kumion tilalta, eräästä kivistä peltoa tehdessä. Tällaisesta löydöstä ei tilan nykyinen omistaja Juho Niinistö tiennyt sen tarkempaa.

Muista löydöistä on suurin osa, 10 esinettä, Kumion kansakoululla, jonka entinen opettaja Vihtori Linnaluoto on ansiokkaasti toiminut muinaisuuden harrastuksen levittäjänä oppilaitensa keskuudessa.

Tapani

om. mv. Leino.

Löydetyt esineet:

Reikäkiven osa, Kumion kk.

Taltta, s-a.

Tapanin tila sijaitsee aivan Vaskiolle menevän tien varressa. Talon läheisyydestä on autonkulj. Heimo Leino löytänyt em. muinaisesineet, reikäkiven pienestä peltotilkusta navetan takaa ja taltan pihamaalla olevasta kasvitarhasta. Kummassakaan paikassa ei havaittu maassa mitään muita merkkejä. Läheisessä metsässä mainitsi isäntä olleen ns. ryssänhautoja.

Ristimäki

Löydetty esine:

Taltta, Halikon museo.

Ristimäen talo sijaitsee aivan pitäjän länsirajalla. Sieltä löydetyn pienen taltan on ? v. 1955 lahjoittanut Halikon museoon ilman tarkempia löytötietoja.

Lautela

OM: MV: Uno Niinistö.

Pirtinmäki

Löydetty esine:

Reikäkivi, Kumion kk:ssa.

Pirtinmäki kohoaa aivan maantien vieressä, n. 1200 m Kumion kk:sta pohjoiseen. Sen keskivaiheilla olevasta pellostä, sarkojen päästä, n. 10 m:n päästä ohikulkevasta tiestä on esine löytynyt.

Pikkumäki

Valokuva 3.

Löydetty esine:

Reikäkivi, Kumion kk:ssa.

Edellisen mäen läheisyydessä, jonkin matkaa kauempana maantiestä, keskellä alavia peltoja on pieni saareke. Siellä on hiekkakuoppa, josta Erkki Niinistö hiekanoton yhteydessä löysi mainitun reikäkiven. Hiekkakuopan reunoissa ei ole havaittavissa mitään palomaata tms. Paikka on hyvin vetinen, joten mäki on ollut vähäinen luoto suon tai veden keskellä.

Saari

om. Eino Tulonen.

Löydetty esine:
Tasataltta KM 10709.

Esineen on Saaren lohkotilan omistaja löytänyt v. 1923 pellosta läheltä Hakalan tilaa, n. 500 m koulusta länteen.

Hakala

Löydetyt esineet:
Kourutalтта KM 2436:6
2 kivikirvestä, Kumion kk.

Hakalan lohkotila sijaitsee Saaren eteläpuolella. Alankopellosta läheltä rakennusta on löytynyt kourutalтта, jonka HJ. Appelgren on tuonut museoon v. 1886.

Talon entinen omistaja Kustaa Hakala on v. 1910 löytänyt muut esineet perunapellosta, sarkojen yläpäästä läheltä mäkeä. Kysymyksessä on varmasti talosta länteen oleva metsäinen mäki, joka on n. 800 m koulusta.

Kannikon mäki

Löydetty esine:
Tasataltta, Kumion kk.

Kumion kansakoululta Ruuhikoskelle päin kylätietä mentäessä on muutaman sadan metrin päässä tienhaarasta, suunnilleen Kalliolan ja Suosalon keskivaiheilla metsäinen Kannikon mäki. Sen Kalliolan puoleiselta rinteeltä löysi koululainen Pentti Aittola tasataltan, joka lienee joutunut paikalle soran mukana.

Suosalo

om. mv. Lunden

Valokuva 4.

Löydetty esine:

Oikokirves, Kumion kk.

Suosalon talo on kansakoululta n. 1 km itään, korkean kallioisen mäen pohjoisrinteen alla. Uuden navetan läheisyydessä sijaitsee vanha navetta, jonka kivijalasta koululainen Eino Lunden v. 1929 löysi kirveen. Mahdollisesti se on pantu sinne rakennettaessa suojaamaan salamaniskuilta tms.

Isovuori

om. Kalle Koski

Valokuva 5.

Löydetty esine:

Taltta, Halikon museo.

Isovuori on Suosalon naapuri, se sijaitsee hiukan idempänä saman metsän reunassa. Talon emäntä Signe Koski oli 1953 löytänyt esineen ojantöyrästä, vanhan makasiinin kohdalla olevasta sarasta, suunnilleen puolivälistä (Kts. valok.): Sarat päättyvät pieneen joenuomaan. Löytöpaikalla ei ollut erikoista havaittavissa.

Kivilä

Löydetyt esineet:

Kourutaltta, Kumion kk.

Kirves, s-a

Nykyään kylmillään oleva Kivilän tila sijaitsee Isovuoresta päin katsoen joenuoman toisella puolella. Kourutaltan on Meeri Hagström löytänyt perunapellosta v. 1925, kirveen Onni Hagström metsän keskellä olevan pellon reunassa olevasta kivikosta.

KYTÖ

Löydetty esine:
Reikäkivi, Saarimäen kk.

Todennäköisesti Kydön kylästä v. 1933 löydetty. Ei tark. tietoja.

NUMMI

Kankare

Löydetyt esineet:
2 tasatalttaa KM 6713:1-2.

Kankareen tila on nykyään Nummen kansakouluna. Nummi-nimistä maata, josta taltat v. 1904 löytyivät, ei tunnettu. Löytäjä seppä K. Palander on kuollut.

Nummen kansakoulun kokoelmassa on myöhemmin mainittavien esineiden ohella alkeellinen tasataltta (N° 1), tasataltan kappale (N° 6) ja pala mustaa, hiottua kiviasetta (N° 7), joista ei ole löytötietoja, mutta jotka on koulupiirin alueelta löydetty.

MÄRY

Löydetty esine:
Tasataltta KM 2436:5.

Taltan on Hj. Appelgren saanut eräältä sepältä (Palander?), joka on löytöpaikaksi ilmoittanut Märyn kylän.

Yli-Häävälä

Löydetty esine:
Pieni taltta, Nummen kk N° 5.

Sodassa kaatunut Aulis Ruohonen on löytänyt taltan josta-kin Ylihäävälän talon pellosta v. 1939.

Ylihäävälän talo sijaitsee Halikonjoen itärannalla Märyn kylän pohjoisosassa.

Piirimielisairaalan alue

Valokuvat 6 ja 7

Löydetyt esineet:

1. Poikkikirves KM 13196:1
2. Kourutaltta KM 13196:2
3. Kirveen teräosa KM 9684:2

Entinen mielisairaanhoidtaja Rafael Reunasalo on löytänyt molemmat ensimmainitut esineet ja toimittanut museoon 1953. Poikkikirves löytyi sairaalan pihamaalla olevasta sorakuopasta soran otossa, tarkempaa tietoa ei ole, mistä kohtaa (valokuva 6). Muita esineitä ei ole tiettävästi löytynyt eikä kuopan seinämissä näkyneet merkkejä liedensijoista tms.

Esine 2 löytyi edellisestä paikasta n. 200 m etelään, läheltä sairaalan ylilääkärin asuntoa. Paikka on koivikkoa kasvava rinne laajan peltoaukean yläreunassa. Talta löytyi vesijohtoa kaivettaessa kivisestä hiekkamaasta lapionpesän syvyydestä, päävesijohdon ja ylilääkärin asunnon puolivälistä (kts. valokuva 7).

Esine 3:n löytöpaikka on suunnilleen molempien edellisten keskivaiheilla, piirisairaalan kasvihuoneiden kohdalla. Tässä oli ennen suutari Kalle Laineen palsta, jonka perunamaasta hän esineen löysi v. 1932. Maa on hiekkamaata kuten edellisissäkin.

Sipilä

om. mv Sipilä

Valokuva 8

Löydetyt esineet:

- Vasarakirves KM 2823:1
- Reikäkivi KM 2823:2.

Näistä viimevuosisadalla tehdyistä löydöistä eivät nykyiset talon haltijat tiedäneet mitään. Sipilän ja sen naapureiden pellot ovat kylän yhteisellä peltoaukealla (valokuvassa etualalla), joten mistään yhtenäisistä peltoalueista ei voi puhua. Tämä vaikeuttaa löytöpaikkojen määrittelyä.

Ylä-Heikkilä

Valokuva 8

Löydetty esine:

Jäkärin tyyppinen kourutaltta,
Nummen kk N° 2.

Tästä Eino Mattilan v. 1929 löytämästä esineestä ei ollut saatavissa tarkempia tietoja.

Seppälä

om. mv. Lauri Seppälä

Valokuva 8

Löydetyt esineet:

1. Poikkikirves KM 6704:1-3
2. Oikokirveen terä
3. Tasataltta.

Esineet KM 6704:1-3 ovat ilman tarkempia löytötietoja, ne mainitaan vain Seppälän talon maalta löydetyiksi. Nykyinen omistajakaan ei osannut tuoda valaistusta asiaan. Esineet on museoon tuotu v. 1914.

Pyölin pelto

Valokuva 9 ja 10

Löydetty esine:

Kivikirves KM 9684:1.

Tämä Seppälän talon maihin kuuluva pelto sijaitsee n. kilometrin päässä talosta länteen, Halikonjoen itärannalla. Kirveen löysi ojankaivuussa v. 1927 Nestori Seppälä. Pelto laskeutuu jyrkästi joenuomaan; löytöpaikka on aivan joen äyräällä n. 100 m Klingan myllyltä myötävirtaan. Esine löytyi 40 cm syvältä hiekansekaisesta savesta.

AMMAKKO

Laihoski

Löydetyt esineet:

Kourutaltta, Nummen kk

Pieni taltta, -"- "

Esineet on löytänyt Aulis Ruohonen (kts. Ylihäävälä) vuosina 1935 ja -36, edellisen pellostä, jälkimmäisen pellon ojasta. Laihosken tila on lähellä Halikonjoen länsirantaa. Entiset omistajat ovat muuttaneet pois paikalta.

Kotikulma

Löydetty esine:

Kivikirves KM 12300.

Kirveen on löytänyt nykyään Teuvalla asuva Martti Vesanto Kotikulman pellostä kenenkään tarkemmin muistamatta, mistä kohtaa. Pellot sijaitsevat mäellä lähellä Halikonjokea.

Poukari

om. m. Halen

Löydetyt esineet:

Tasataltta KM 3684:6

Kourutaltta KM 13746

Ensimmäinen löytö on hyvin vanha , n. vuodelta 1874, löytäjä Aukusti Aro. Siitä ei ole mitään tarkempia löytötietoja. V. 1913 taloon muutti uusi isäntäväki, jonka aikana on toinen taltta löydetty. Löytäjä on Sakari Halen, muita löytötietoja on , kuten tavallista, mahdoton saada. Poukarin talo on Kotikulmasta etelään korkealla mäellä, jonka rinteillä ja juurella pellot levittäytyvät.

TAVOLA

Toivonen

Löydetyt esineet:

1. {Poikkikirves
2. {Reikäkiven teelmä KM 9207:1-2.

Esineet on löydetty Toivosen pellosta kynnettäessä , samalla kertaa vuonna 1930. Viittaako reikäkiven teelmä asuinpaikkaan? Valitettavasti en voinut indentifioida paikkaa, omistaja on nähtävästi muuttanut ja paikan nimi samalla.

KIRKONKYLÄ

Vähätalo

Löydetyt esineet:

1. Poikkikirves KM 6561:1-2.
2. Kourutaltan terä " "

Vähätalo sijaitsee aivan Halikon kirkon vieressä, sen itäpuolella. Löydöt ovat vanhoja , Emil Stenroosin museoon tuomia vailla tarkempia löytötietoja. Ne ovat löydetty jostakin Vähätalon pellosta kynnettäessä.

LEPPÄLÄ

Löydetty esine:
Kourutaltoa KM 2803:2.

Leppälän tila, joka sijaitsee Salon kauppalan välittömässä läheisyydessä, kuuluu alueellisesti nykyään siihen. Esineen on E. Aspelin tuonut museoon.

SANTA

om. K. Vilenius

Löydetyt esineet:

1. Kourutaltoa KM 10785
2. Kivikirves, hukassa
3. Reikäkivi, samoin
4. Reikäkivi KM 11525.

Tämä Toijalan kylään kuuluva tila sijaitsee kapealla rantakaistaleella Halikonlahden itäpuolella, siis Uskelan puolella vastapäätä Vartsalaa. Sannan talo on lähellä merenrantaa ja esineetkin on löydetty vain 70-130 m:n päästä rannasta. Paikka on 10-15 m mp yläp., maaperä savipitoista hiekkaa.

Varhaisin löytö on v:lta 1937, talon omistaja A.A. Vilenius teki sen kyntäessään peltoa rantatörmän läheisyydessä (50 m talosta etelään, 70 m merestä).

Toinen tallessa oleva esine, reikäkivi KM 11525, löytyi v. 1945 hiukan ylempää, 125-130 m rantaviivasta. Tästä paikasta n. 100 m etelään löytyivät kirves v. 1942 ja reikäkivi v. 1944, jotka kummatkin ovat joutuneet hukkaan.

Kyseessä on siis todellinen löytöryhmä, jonka luonteesta on vaikea päästä selville löytöjen yhteydessä havaittujen seikkojen tarkemman tuntemuksen puutteessa.

JOENSUU

Löydetyt esineet:

1. Kivikirves, Salon kk.
2. Kirveen teräosa, KM 6037:5
3. Oikokirves KM 9218

Kaikki Joensuun kartanon maalta löydetyiksi ilmoitetut esineet ovat vailla suurempaa todistusvoimaa, sillä ne ovat jostakin kartanon mailta löydetyt, ja näitä maita on ollut runsaasti eri puolilla pitäjää. Oikokirveestä mainitaan, että se on v. 1927 löydetty kartanosta kirkolle vievältä koivukujalta äskettäin vedetystä hiekasta, jonka ottopaikkaa ei tunneta.

Itse kartanon ympärillä sijaitsevat pellot ovat entistä merenpohjaa, josta löytöjä on tuskin tehty.

VIURILA

Löydetyt esineet:

1. Vasarakirveen puolikas KM 5721:1
2. Poikkikirves KM 8789:3
3. Piikivikirves, Tammenpään krt.

Poikkikirves on löytynyt entisen Tapperin mäkituvan perunamaasta. Vasarakirveen puolikas on vailla löytötietoja.

Nykyään agronomi von Essenin hallussa Angelniemellä on Viurilan pellosta n. 1870-80 löydetty piikivikirves.

RIKALA

Tuominen

Löydetty esine:

Tasataltta KM 12842.

Taltan on maist. J. Leppäaho v. 1951 saanut Tuomiselta, joka oli sen löytänyt savusaunansa kattotäytteestä.

KIHINEN

Vieru

Valokuva 11.

Löydetty kivikauden esineitä
(Etti Joutsen)

Vierun tila on rautatietunnelin lähellä radan pohjoispuolella. Sen asukkailla ei ollut tietoa kivikauden esineiden löytymisestä.

PIINTILÄ

om. mv Ilmari Uoti

Löydetyt esineet:

1. Kirves
2. Vasarakirves KM 6190:42
3. Kourutaltoa, Piintilän krt.

Piintilän kartanon pelloilta löydetyt kivikauden esineet ovat todennäköisesti kaikki Linnamäen ^{ja} Immalanjoen väliseltä peltoalueelta, kts. valokuvaa ^{nro 80}. Ensinmainitun esineen löysi Edvira Piintilä viime vuosisadan puolella, tästä mainitsee A. Björck s.55, että hän lahjoitti sen museoon vietäväksi. Vasarakirveen löysi mv. Höllmén. Viimemainittu esine, joka on nyk. Piintilän kotimuseossa, on vailla löytötietoja. Esine on pienikokoinen ja pahoin lohkeillut,

MUNTOLA

Valokuva 12

Löydetyt esineet:

- Kourutaltoa, (66 x 30 x 18,5 mm)
Kourutaltoa, (84 x 38 x 17 mm).

Näistä "Mondolan tilan läheisestä miestä" löydetyistä esineistä mainitaan, että ne ovat kommissionimaanmittari F.W. Hellstenillä Turussa. Tämän vanhan tiedon lisäksi ei esineistä

tiedetä mitään muuta. Muntolan nykyiset omistajat muistelivat kuulleen, että löydöt oli tehty ns. Isoriihenmäen alapuolelta, Immalanjokeen viettävien sarkojen yläpäästä. Isoriihenmäki on talon takana oleva korkeahko kukkula (45 m mp yläp.), jonka ympärillä alavat pellot laskeutuvat joenuomaan kohden. Tässä on saattanut olla asuinpaikka, jonka perinteet ovat jatkuneet rautakauteen asti, minkä ajan huomattavia löytöjä on tehty saman kukkulan pohjoispuolelta.

SAARIMÄEN kansakoulun kokoelmat sisältävät seuraavat kivikauden esineet, kaikki vailla löytötietoja:

1. Tasataltta, Pauli Niemi 1933 hiekkakuopasta. (53 x 41 x 15 mm)
2. Kourutalтта, Urho Aro. Paikannimi epäselvä. (120 x 54 x 27 mm)
3. Oikokirves (89 x 51 x 25 mm)
4. Pieni kourutalтта viheriäliusketta, 1946. (58 x 23 x 15 mm)
5. Oikokirves (67 x 40 x 20 mm)
6. Eteläsuomalainen tasataltta, merkintä Oiva, (76 x 55 x 16 mm)
7. Reikäkivi, Kydön kylästä 1933 (kts. KYTÖ). (141 x 122 x 46 mm)
8. Oikokirves (48 x 65 x 12 mm)
9. Liuskeriipus (70 x 47 x 5 mm)
10. Kourutaltan kärkiosa
11. Viheriäliuskeesta tehdyn esineen kappale (60 x 25 mm)

PAIMOISI

Löydetty esine:

Reikäkiven puolikas, Halikon museo.

Paimoisten kylästä ilmoitetaan v. 1920 löydetyksi yllämainittu esine, jonka on 1955 lahjoittanut Halikon museoon. ?

HYYPERÄ

Kallela

om. mv Kalle Nikkanen

Valokuva 13.

Löydetyt esineet:

Tasataltta KM 8905:12

Kirveen terä 13747

Ensinmainitun esineen löytyessä n. v. 1925 kuului löytöpaikka, kostea pelto, Hyyperän taloon. Nykyään se on erotettuna karjalaisasutukseen. Esineet ovat löytyneet arviolta samoilta paikoilta, ts. Kallelan asuinrakennuksesta kaakkoon n. 100 m:n päässä olevalta pellolta. Pellon keskellä virtaa sama joki, jonka varrella pari km ylempänä on Ilolan asuinpaikka. Jälkimmäisen esineen löytöpaikka on niin lähellä joenuomaa, että sen voi olettaa pudonneen tai tulleen heitetyksi veteen. Se löytyi v. 1949 15-20 cm syvältä savimaasta.

HULVELA

Takatalo

Löydetty esine:

Taltta

Saamani tiedon mukaan on Leo Saarinen löytänyt Takatalon pellosta kivikauden taltan, mutta koska hän on pitänyt löydön salassa ja sen jälkeen muuttanut Paimioon, on tarkempien tietojen saaminen mahdotonta.

HEVONPÄÄ

Alimmainen

Löydetyt esineet:

Kirves, iso tuuramainen KM 6013:1

Kirves, viistoteräinen KM 6013:2.

Löydöt on Emil Stenroosilta ostettu v. 1912. Ne on ilmoitettu löydetyn Alimmaisen talon pellosta, joka on lähellä Angelniemen rajaa. Talon omistajat ovat vaihtuneet löydön jälkeen.

NAAPALA

Ajonperä

om. mv Toivonen

Löydetty esine:

Vasarakirves KM 13001

Vuonna 1951 löytyi tämä kirves Ajonperän pellosta, Naapalan kartanon takamailta. Sen on toimittanut museoon kreivi C.G. Armfelt.

PAILINNA

Löydetyt esineet:

{Tasataltta
{Kourutaltan terä KM 6744:1-2

E. Stenroosin tuomiin, vain ylimalkaisin löytötiedoin varustettuihin esineisiin kuuluvat nämäkin, todennäköisesti Pailinnan talon pelloista löydetyt kiviaseet.

IKELÄ

Krinttilä

om. mv. Artturi Lehtonen

Löydetty esine:

Taltta, Halikon museo.

Taltan löysi talon omistaja v. 1953 navetan alapuolella olevasta pellostä. Krinttilän asuinrakennus sijaitsee aivan kylätien varressa, navetan kulmalta löydetty esine oli peltoaukean itärannalla.

IKELÄN kylästä noin v. 1925 on löydetty pieni, reiällinen kiviesine, mahd. siimanpaino, nyk. Halikon museossa.

MÄTIKKÖ

om. mv. Linnamaa

Valokuva 14

Löydetty esine:

Kourutaltoa KM 6013:3.

Mätikön talo sijaitsee kukkulalla metsän rajassa, etelässä aukeaa laaja, alava peltoalue, jonka halki uusi Turku-Hki maantie kulkee. Talosta länteen, Immalanjoen rannalla on Isoniitty-niminen peltoalue, josta noin 40 v. sitten taltta löytyi kynnetäessä savipohjaisesta multamaasta. Uusia löytöjä ei ole sen jälkeen tehty.

KANINKOLA

Kirjola

Löydetty esine:

Olkapääkirves, Paavolan kk.

Nykyään Amerikassa oleva Elsa Nurmi löysi esineen v. 1903 Kirjolan kartanon Ylöstuvälta ja lahjoitti sen kansakoululle.

PADANOJA

Löydetyt esineet:

{ Kourutaltan terä^{KM 6561:3-4}
{ Eteläkarj. tasataltta

E. Stenroosin tuomia esineitä. Löytäjä K. Johansson Padanojan yksinäistilan maalta.

KETOLA

Kalliola

Löydetty esine:

Nelisivuinen reikäkivi, Kuttilan kk.

Kalliola, esineen löytäjän Heimo Kivirannan koti, sijaitsee aivan Halikonlahden rannalla. Löytäjä ei ollut tavattavissa, mutta oletettaavasti esine on löytynyt Kalliolasta.

IMMALA

Haapalahdi

Valokuva 15

Löydetty esine:

Reikäkivi KM 10¹²36:1

Haapalahden talo on lähellä Vartsalan sahaa, Angelniemen Kokkilaan vievän tien varressa. Merenranta ei ole kaukana. Tupa ja pieni kasvitarha sijaitsevat metsäisen kukkulan alarinteellä, n. 3-4 m mp yläp. Johan Tuominen, joka löysi kiven puutarhastaan n. 30 cm syvältä, on kuollut.

KIVIKAUDEN ASUINPAIKAT.

=====

Halikon kivikauden asuinpaikat ovat vielä kaikki tutkimatta, joten seuraavat perustuvat vain olettamusten varaan. Keramiikkalöytöjä ei ole tehty koko pitäjistä.

SAUVO

Lohi Pyykankare

om. mv Abel

Antelmaa

os. Salo, Pyykankare

Valokuvat 16 ja 17

Löydetyt esineet:

1. Hiontakivi KM 3684:2

2. Keihäänkärjen katk. KM 3684:3

3. Kiviaseen teelmä tai luontainen kivi
KM 13749

Pitäjän luoteisosan runsaiden löytöjen eräs keskittymispaikka sijaitsee Pyykankareen pientilan läheisyydessä Sauvonkylässä. Tallgrenin (s. 112) mukaan paikka on hioinkivilöydön perusteella ilmeinen asuinpaikka, joka ansaitsisi tutkimista. Ilmeisesti hän on paikalla käynytkin, sillä kanalan rinteessä, mistä kaksi ensinmainittua esinettä on löydetty, on useita kymmeniä vuosia sitten käynyt tutkijoita tekemässä koekaiivauksen.

Kuten kuvasta 16 ilmenee, sijaitsee Pyykankareen talo pienellä mäennyppylällä Kumion tien varressa. Vanhaisäntä kertoi, että lappalaiset tullessaan pohjoisesta joutuivat pysähtymään tälle paikalle, kun vesi tuli vastaan. Maasto kohoakin selvästi pohjoiseen mentäessä.

Yllämainittujen löytöjen lisäksi tiesi vanhaisäntä pihan

kasvitarhamaasta aikoinaan löydetyn ison reikäkiven ja pienemmän kiven, jossa myös oli reikä. Nämä oli joku keräilijä vienyt mennessään. Läheisessä metsässä oli myös ollut kivi, jossa päänmuotoinen syvennys. Tämä oli kuitenkin vieritetty pois paikalta, eikä hän uskonut sitä enää löytyvän.

Tien toisella puolella sijaitsee Mäkilän talo ja Vaskiolle päin mentäessä Korvenpää, joiden pelloista on myös kivikauden aseita löydetty.

PUOTILA

omistaja vaihtui 1962: Eino Ruusinen

Läh. ilm.

Virtalahti

om. mv ~~Eino~~^{Eino} Vikström

~~as. Salo, Virtalahti~~

Halikko.as.

Valokuvat 18 ja 19.

Löydetyt esineet:

{ Kvartsi-iskos KM 13335
Painokivi

Virtalahden löydöt ovat uusia, ne on tehty vuosina 1953-55. Talo on lähellä Halikon asemaa; ylikäytävältä lähtevää tietä kuljetaan vajaa kilometri ja talo on oikealla kädellä metsän reunassa, maasto alkaa tässä viettää alas Halikonjoen uomaan. Tien vieressä on kaivo, jonka ympäriltä ^{Eino} ~~Eino~~ Vikström on tehnyt löydöt. Yllämainitut esineet tulivat esiin kynnöksestä, kaivosta n. 2 m luoteeseen. Maa on tässä laihaa savensekaista hiekkaa. Keväällä 1955 havaittiin n. viitisen metriä ylempänä hiili-alueita, jotka olivat 25 cm syvällä ja kahden hiesukerroksen välissä, alue oli muutaman metrin laajuinen, hiilikerros vajaan tuuman paksu. Talon omistaja lupasi olla koskematta tähän alueeseen ja lähettää museoon mahdolliset uudet löydöt.

Osa Ilolan esineistä on löydetty 200 m talosta länteen, tätä aluetta esittää kuva 20. Osa on ns. Alapelloilta, talosta 300 m itään. Maa on täällä raskasta savimaata, pelto on ai-
van Spurilan joen rantapenkereellä, kuva 21. Tällä kohtaa on ollut kapea salmi, sillä joen pohjoispuolella alkaa laaja, metsäinen ylätasanko. Aukea levenee joen virratessa kaakkoon, seuraava kapeampi paikka on Hyyperän kohdalla.

HULVELA

Vähätalo

Valokuva 22

Pitkäporras

Löydetty esine:

Piikivinen saha KM 4113.

Tämä edelliseen liittyvä löytö on tehty jo vuosisadan vaihteessa, esine on v. 1902 lunastettu Kustaa Himbergiltä. Pitkäportaan pysäkin läheisyydessä oleva alava peltoalue on ennen kuulunut Vähätaloon, nykyään se on jaettu karjalaisasutukseen. Esine löytyi ojaturpeesta, ja luonnonmukaisen mukaan on löytöpaikka suunnilleen kuvan 22 osoittamassa paikassa. Muita tietoja siitä oli enää mahdoton saada.

ESINEITÄ, JOIDEN LÖYTÖPAIKKA ON TUNTEMATON:

Opettaja Julkusen (vv. 1872-83 Kihisten kansakoulussa opettajana) keräämät esineet KM 5531:1-9.

1. Oikokirves	6. Kourutalтта
2. Oikokirves	7. Kourutalтта
3. Poikkikirves	8. Kaksoistalтта
4. Poikkikirves	9. Liuskekeihäänkärki
5. Tasataltta	

Muita kiviesineitä:

1. Teräkatkelma, Perniön museo N° 12
2. Kourutalтта, Turun hist. museo A 127
3. Kourutalтта, s-a 128
4. Tasataltta, s-a A 145
5. Pienoiskirves, s-a A 139
6. Tasataltta, s-a 138
7. Skand. kirves, S-a A 155
8. Kirves, KM 3187:11
9. Keihäänkärjen katk., KM 3187:12
10. S-a KM 3187:13
11. S-a KM 3187:14
12. Tasataltta, KM 3187:15
13. Kourutalтта, KM 3187:16
14. Katkelma, KM 3187:17
15. Kourutalтта, KM 3187:18 (Jooseppi Hakala)
16. Tasataltta, KM 3187:19
17. Tasataltta. Turun hist. museo 152
18. Skand. kirves, S-a A 153
19. Oikokirves, S-a 154
20. Kourutalтта, S-a 127
21. Tasataltta, kultaseppä Gust. Lindellin yksit. kok. Tampe-
reella.

Halikosta tai Uskelasta:

- 6 kiviesinettä (talttoja ja kirveitä)

PRONSSIKAUSI

=====

Pronssikauden muinaisjännöksiä Halikossa on hyvin vähän verrattuna runsaisiin kivi- ja rautakauden muistoihin. Hautaröykkiöitä, hiidenkiukaita, ilmoittaa Tallgren 7 (Reinholmin mukaan, s. 113), Meinander luultavasti tähän nojaten saman määrän (s. 117). Varmoja pronssikautisia röykkiöitä on kuitenkin vain 3, joista 2 samassa paikassa, kaikki nämä ovat merenlahden rannalla korkealla paikalla. Lisäksi on 1 selvä, pyöreä röykkiö sisämaassa, Ruskan "Saaren metsässä", Tallgrenin mukaan sekin pronssikautinen. Lisäksi on useita epämääräisiä; joitakin purettuja röykkiöitä, joista ei ole enää varmaa tietoa saatavissa, ja etenkin keskipitäjän metsäalueella useita ns. "pirunpeltoja", jään kokoamia kivikkoja, joita on erheellisesti luultu hiidenkiukaiksi.

Halikosta on ainoastaan 1 pronssikauden esine, varsikeltti ^{MAHDOLLISESTI USKELASTA 2 BT 1986} KM 5512:21. Se on ollut kreivi Aug. Armfeltin kokoelmissa ja ilman tarkempaa löytötietoa.

Lisäksi on pronssinen rannerengas KM 10756:2 todennäköisesti löytynyt Purilan Haukanmäen erästä hiidenkiukaasta. Esine kuuluu kuitenkin nuoremmalle rautakaudelle, ja löytötiedot ovat epävarmat.

HIIDENKIUKAITA

VUORENTAKA.

Vuorentaan kartano

*Läh. ihm.
suop. v. 1.*
Om. kreivi C.G. Armfelt
os. Salo, Vuorentaka.

Vank/urinmäki

Valokuvat 26,27,28,29.

"Viitan kruunuksi" kutsuttu kiviröykkiö sijaitsee Vuorentaan kartanosta n. 1 km etelään, Halikonlahteen pistävän niemekkeen korkeimmalla kohdalla (65 m mp yläp.). Alueellisesti se liittyy melko läheisesti Uskelaan ja sikäläisiin "kruunuihin". Röykkiö sijaitsee erittäin jylhällä paikalla, useiden äkkijyrkkien kallioiden muodostaman kukkulajonon keskikohdalla, sieltä näkee yli Vuohensaaren Salon kauppalaan. Luoteessa jonkin matkan päässä on Viidan torppa, josta röykkiö on saanut nimensä.

Röykkiö on koottu kalliopohjalle suurista kivilohkareista, joiden joukossa ei ole juuri ollenkaan pyöreitä kiviä. Korkeimmalla kohdalla röykkiö on 1 m korkea. Alunperin se on ollut melko pyöreä, mutta länsipäässä on vierinyt ja vieritetty kiviä, joten länsi-itä-suunnassa halkaisija on 11 m, pohj.-etelä taas 7 m. Itäpäässä on melkein kalliopohjaan asti ulottuva kuoppa.

Aikaisempia mainintoja: Björck s. 53 sanoo Vankkurinmäellä olevan soikean kiviröykkiön, kehuttu hiidentarhaksi.

MEISALA

*Lähtö
Suoj. vart.*
Purila om. *Emil Mecklin*

Haukanmäki

Valokuvat

27-34
30-37

Karttaliite

Korkealla Haukanmäellä (56 m mp ~~yläp.~~), josta näkyy meri ja Vartsalan saha lounaassa, sijaitsee vierekkäin kaksi hiidenkiuasta. ^{109557 (51)} Lännessä on Haukan~~me~~ennotko ja Meisalan tila, ^{(?) LÄNSI-} itäpuolella Purilan jokilaakso. Kallioseinä on täällä ja eteläpuolella äkkijyrkkä. Röykkiöt sijaitsevat lähellä jyrkännettä n. kymmenen metrin päässä toisistaan, läntisimpään liittyy lisäksi erillinen pieni röykkiö. Ne on tehty suurista, erikokoisista ja -muotoisista kivistä.

Idänpuolinen röykkiö I, on halkaisijaltaan 15 m (pohj.-et.) ja 7 m (länsi-itä). Sen keskustassa on soikea 75 cm syvä kuoppa, jota on uteliaisuudesta kaivettu. Mahdollisesti tästä on rannerengas KM 10756:2 löydetty, asiaa oli mahdoton tarkistaa, koska löytäjä on muuttanut pois seudulta.

Röykkiö II on jonkinverran suurempi, halkaisijat 14,5 (kaakko-luode) ja 13 (loinnais-koill.). Se näyttää myös korkeammalta sijaitessaan kallionnyppylällä. Keskellä ei ole syvennyksiä, reunoilla sen sijaan tasaisin välimatkoin 6, n. puolen metrin syvyistä kuoppaa (kuva 32). Tämän röykkiön koilliskulmassa on matala, pyöreä röykkiö, 6 m läpimitaltaan, mahdollisesti alunperin erilliseksi tehty.

Aikaisempia mainintoja: Tallgren (s. 113) mainitsee 2 hiidenkiuasta korkealla Meskalan kalliolla, tarkoittaa Meisalan kalliota.

RUSKA

Ruskan tila

om. Paavo Ruska

os. Hajala

"Saaren metsä" eli "Protkeli"

Valokuvat 38, 39, 40

Jäljennös ilmakuva

"Jättiläisen haudaksi" paikkakunnalla kutsuttu pyöreä kivi-
röykkiö sijaitsee alavalta viljelysaukealta kohoavassa metsäsa-
arekkeessa, n. 200 m Ruskan talosta kaakkoon. Röykkiö on melkein pit-
känomaisen saarekkeen keskikohdalla, ei ympäristöään korkeammalla
paikalla, vaikkakin alempana oleville pelloille on näköala. Paikka
on todennäköisesti ollut veden ympäröimä.

Röykkiö on matalahko, 40 m ympärimitaten, tehty miehenkannetta-
vista kivistä, reunalla muutama kivilohkare. Se on melkein pyö-
reä, läpimitaltaan 13 m (pohj.-et.) ja 11 m (itä-länsi). Pinnaltaan
se on epätasainen, siellä täällä kaiveltu. Tämän totesi jo A.M.
Tallgren aikanaan käydessään paikalla (suullinen tieto). Mitään
kirjallisia tietoja "jättiläisen haudasta" ei ole.

HÄVITETTYJÄ JA EPÄMÄÄRÄISIÄ HIIDENKIUKAITA.

VUORENTAAN Sikamäellä ja jyvämäkasiinin kohdalla mainitsee Tallgren (s. 113) olevan kiviröykkiöitä, edellisessä 2 kivikehää ja silmäkivi näkyvissä. Nämä röykkiöt ovat nykyään sammaloituneet tai kivet on kuljetettu pois, niistä ei ole enää tietoa.

VÄSSILÄN kylän Pitkämäellä, Seppälän talon yläpuolella olevalla kalliolla on 3 pientä kiviröykkiötä peräkkäin, kaikki matalia ja n. 2 m läpimitaltaan. Paikalla on kaiveltu ja siirrelty kiviä. Björck (s.51) arvelee sitä hiidentarhaksi, mutta luultavimmin se on luonnonmuodostuma.

IKELÄN kylässä Kuukan metsässä, saman kallioharjanteen päällä kuin edellinenkin, on epämääräistä kivikkoa kahden kallion välissä (valokuva 41). Kuukan isäntä Martti Nieminen muisteli n. 35-40 vuotta sitten paikalla olleen ehjän, kekomaisen röykkiön. Nyt kiveys jatkuu aika pitkälti matalan ja säännöttömänä, tutkimuksinnon näytteinä on kolme kuopannetta keskikohdalla.

IMMALAN Revasvuorella on Reinholmin tiedon mukaan ollut 2 hiidenkiuasta, jotka on kuitenkin hävitetty. Tallgren (s. 113) kuitenkin kumoaa tämän tiedon. Revasvuori on korkea, jyrkkäreunainen kallio vastapäätä Haukanmäkeä, jossa on 2 hiidenkiuasta.

Tallgrenin tiedon mukaan pitäisi läheisyydessä olla myös Kotkanmäki ja siellä hiidenkiuas. Koska tämännimistä kalliota ei ole

seudulla, täytynee kysymyksessä olla väärinkäsitys, on tarkoitettu Haukanmäkeä, josta Tallgren käyttää nimitystä Meskalan pro Meisalan kallio.

PIINTILÄN Linnanmäellä on ollut pienehkö röykkiö, Tallgrenin mukaan luontainen. Mitään röykkiötä ei siellä kuitenkaan nykyisen omistajan aikana ole ollut.

Varemäeltä, Pihkavuoreen vievän tien varrelta on Appelgren-Kivalo löytänyt kivistä tehtyä "niska-aitaa" kukkulan reunalta. Pelkän piirroksen nojalla oli kuitenkin mahdotonta löytää Varemäkeä, eikä paikkakunnalla sellaista tunnettukaan.

HEVONPÄÄN kylän Lassinmäellä on Appelgren-Kivalo v. 1885 antaman tiedon mukaan epämääräinen kiviraunio. Ainoat rauniot tällä mäellä ovat vanha torpan rauniot.

LUONNON MUODOSTAMIA KIVIPELTOJA.

Laajoja kivipeltoja, joista keväisin tapetaan sadoittain käärmeitä, tunnettiin Halikossa useita. Kansa kutsuu niitä hiittentarhoiksi, ja perimätiedon mukaan ovat jättiläiset paiskelleet niiden kivillä toisiaan. Ne ovat kaikki huomattavan suuria, useita kymmeniä metrejä halkaisijaltaan, osittain metsän peitossa. Mitään säännöllisiä muotoja ei ole havaittavissa, mutta ne ovat kiihottaneet mielikuvitusta, ja mm. Björck ja Appelgren-Kivalo ovat kuvanneet niitä tarkoin ja löytäneet erikoisia kiviä ja muodostelmia.

Pohjoisin näistä "pirunpelloista" sijaitsee Kydön kylässä, lähellä maantietä Peuralan talon alueella. Siitä ei ole tarkempia tietoja aikaisemmin.

Piintilän metsässä, lähellä Pitkäojan kylää, sijaitsee "ratsuhauta", hevosenkengän muotoinen kiviröykkiö, josta on Appelgren-Kivalon piirros. Tarina kertoo sen olevan Kydön kylässä asuneen ritarin hauta. Björck s. 52 mainitsee myös lähistöllä toisen hiittentarhan, joka on maatunut.

Kankareenjärven eteläpuolella sijaitsevalla Hiittenmäellä on myös huomattavan kokoinen kivimuodostelma. Appelgren-Kivalo mainitsee siinä erottuvan 3 eri osaa, Björckin mukaan se sisältää useita neliönmuotoisia raunioita, hän on myös havainnut pystykiiviä ja useanlaatuisia muita kiviä (ss. 51-52). Röykkiö on kuitenkin luontainen, se sijaitsee kallioisen ylätasangon korkeimmalla kohdalla. Valokuvat 42,43.

AMMAKON kylän Luhtimäellä on myös säännötön kivistä rökkiö, kts. Appelgren-Kivalon piirros, Björck s. 52. Epämääräinen kivistä tarha on myös saman kylän Vemmelmäellä (B. s. 52-53). Näitä eivät paikkakuntalaiset enää tunnustaneet.

SOTAMÄELLÄ, Kirjolan kartanon maalla, Mätiköstä luoteeseen on laaja pyöreähkö kivistä kenttä (Valokuvat 44,45). Se sijaitsee myös kallioisen ylätasangon korkeimmalla kohdalla. Mätikön isäntä Linnaamaa kertoi, että 50 vuotta sitten paikalla oli ollut korkeampi, kekomainen rökkiö. Kiviä on kuitenkin niin laajalla alueella, ettei voi olla kysymys muusta kuin jäätikön kokoamista kivistä.

JOENSUU

Löydetyt esineet:

1. Miekan ponsi KM 7019
2. Keihäänkärki KM 7570

Molemmat esineet ovat C. A. Armfeltin lahjoittamat Kansallismuseolle. Edellisestä mainitaan, että se on löydetty kynnettäessä pellosta, joka on Halikonjoen ja Uskelanjoen suistojen välissä. Vuosisadan alussa tehty löytö.

Keihäänkärki on v. 1919 löytynyt Joensuun tallirakennuksen läheltä maasta, aivan yksinään.

Joensuun Varesvuoresta, nyk. Salon puolella, tietää Tallgren löydetyin 900-luvun keihään.

VIURILA

Iilike

Löydetty esine:

Putkikirves KM 10556.

(vanh.rk).

Esine löytyi v. 1937 hiekkakuopasta, joka on 200 m Iilikestä etelään ja saman verran merenrannasta pohjoiseen. Paikalla kävi E. Kivikoski, kts. kertomusta top. ark:ssa. Löytö tehtiin 60 cm syvältä; paikalla ei ollut muita kulttuurimerkkejä, joten kysymyksessä on ilmeisesti hajalöytö.

PAAVOLAN kansakoulun kokoelmassa on keihäänkärki, ilman löytötietoja.

RAUTAKAUDEN IRTOLÖYDÖT.

=====

SAUVOPyykankare

om. mv Abel Antelmaa

os. Salo, Pyykankare

Valokuva 42

Löydetty esine:

keihäänkärki , hukassa.

Paikan sijainnista kts. kivikauden asuinpaikat.

Keihäänkärki tuli esille keväällä 1955 mv Antelmaan kaivaessa perustuksia uudelle tallirakennukselle pihamaallaan. Nykyään löytöpaikka on sokkelin alla. Mitään erikoista ei paikalla huomattu, maaperä on hiekkamaata kallion päällä, löytösyvyys 80 cm. Esine oli jo joutunut kadoksiin, mutta luvattiin löydettyä lähettää museoon.

Omistajalla oli jonkinlainen muistikuva siitä, että paikalta olisi n. 35-40 vuotta sitten löydetty kaularengas, sekin joutunut hukkaan.

KUMIOMäkipää

Löydetty esine:

keihäänkärjen tynkä KM 12807.

Tämän vanhemman rautakauden esine löytyi v. 1951 mr Heikki Vienosen silloin omistaman Mäkipään talon läheisyydestä. Löytöpaikaksi mainitaan tie n. 50 m asuinrakennuksesta pohjoiseen. Täällä kulkee todellakin käpeä tie aivan metsänreunan ja pelon välissä. Talossa oli uusi omistaja, joka ei ollut kuullut puhuttavan löydöstä, eikä ole itse mitään uutta löytänyt.

MÄRYAli-Satuli

Valokuvat 8 ja 43

Löydetty esine:

Rannerengas KM 12540.

Rannerengas, joka kuuluu viikinkiajalle, löytyi vuosia sitten Ali-Satulin Riihikankare-nimisestä pellostasta, joka on 100 m talosta etelään. Paikalla oli riihi ja perunakellari, jonka alapuolelta rva Lea Seppälä esineen löysi. Muita esineitä ei ole tullut ilmoille.

SAARIMÄEN kansakoulu.

Keihäänkärki, viikinkiaik. KM 12492.

Esine on 1950 saatu Saarimäen kansakoulun kokoelmista, se on täysin vailla löytötietoja. Lähistöllä on Muntola, josta on löydetty samantapaisia esineitä.

HULVELAHakala

om. Esko Aaltonen

os. Hajala, Ruska

Valokuva 44

Löydetty esine:

Rannerengas KM 13.889.

Hakalan pientila sijaitsee Ruskan läheisyydessä, sen omistaja löysi rannerenkaan, joka vaikuttaa hajalöydöltä, metsänreunassa olevasta saranpäästä. Hän otti tästä ruokamultaa viereiselle saralle, ja n. $\frac{1}{2}$ metrin syvyydestä, ennen savikerrosta, löytyi esine. Maaperässä ei ollut mitään erikoista, eikä myöskään muita esineitä läheltä löydetty. Alue on edelleen viljelemätöntä. Rannerengas oli useita vuosia Ruskan koulussa, kunnes se v. 1955 saatiin museoon.

YTTELÄKetunpesän ahde

Valokuvat 45 ja 46

Löydetty esine:

Miekka (viikinkiaik.) KM 12543.

Miekka löytyi 1950 Halikon kirkolta Kuusjoelle vievän maantien levitystöissä. Tie kulkee tässä kohtaa metsän läpi laskeutuakseen sitten alas peltojen keskelle. Kts. valokuvia. Paikalla käynyt intendentti J. Leppäaho ei havainnut mitään erikoista.

TOIJALASalosen tontti

Löydetty esine:

Hevosenkenkäsolki, KM 12691.

Osittain Saloon kuuluva, korkea Toijalanmäki on täynnä pieniä tontteja. Väinö Salosen maalta löydetty solki toi paikalle intendentti J. Leppäahon 1951, joka suoritti koekaivauksen. Kts. kaivauskertomusta top. ark:ssa. Kysymyksessä lienee tilapäislöytö.

RIKALAHeinonen

Löydetty esine:

Kiekkopontinen miekka KM 12033.

J. Leppäaho suoritti paikalla tutkimuksen 1953. Löytö on todennäköisesti tilapäislöytö, ellei todellista kalmistolöydöstä tehdä.

KANINKOLAImmala

Valokuva 47.

Löydetyt esineet:

1. Soikea tuluskivi KM 9276:6
2. Keihäänkärki KM 10549:1

Löydöt ovat vuosilta 1930 ja -32, joten talon nykyinen omistaja ei osannut tietoihin lisätä mitään uutta. Tuluskivi on renki Lauri Sinervon löytämä Immalan talon ikkunan alta, keihäänkärki tuli esiin kaivettaessa nykyisen sikalan perustusta.

Immalan talo sijaitsee korkealla kukkulalla peltojen keskellä, ohi virtaa Immalanjoki.

KETOLAJokiniemi

om. mv Evert Nurmi

Löydetty esine:

Rannerengas KM 10756:2.

Rannerenkaan on museoon tuonut Alf. Eklund 1938. Sen löytötiedot ovat sekavat, se mainitaan löydetyksi hiidenkiukaasta, missä on useitakin kivikasoja. Löytäjä, Martta Merikallio, on muuttanut Tampereelle, eikä mv Nurmi muistanut löydöstä mitään. Ainoa paikka, missä lähistöllä on kivikasoja, on viereinen Haukanmäki kolmine hiidenkiukaineen (kts. pronssikausi). Esine on löytynyt kiviä siirreltäessä, siis todennäköisesti jommankumman ison röykkiön keskustassa olevasta kuopasta. Mitään muuta ei tiedetä näistä röykkiöistä löydetyn.

on kaksi kuoppaa, jonka tarkoitusta talossa ei tiedetty, syvyydeltään 1 m. Kts. valokuvia ja karttaluonnosta. Läheisistä pelloista ei ole löydetty mitään muinaisesineitä.

Laakea kivi, jonka pinnalla on syvennys (KM 3316:17) on todennäköisesti jauhinkiven alakivi, vaikka Tallgren (s. 113) laskee sen kivikautisten löytöjen joukkoon. Kivi on v. 1896 löydetty Lampolan puutarhasta, joka on välittömästi talon alapuolella. Kts. kuvia 53 ja 54. Puutarha on suurimmalta osaltaan ruohottunut, uusia löytöjä sieltä ei ole tehty.

Mv.Lampola muisteli, että muitakin löytöjä olisi talon alueelta tehty. Hän mainitsi entisen hiekkakuopan Markulan, naapurin, riihen luona, josta olisi löydetty keihäänkärkiä. Paikka on Lampolan maiden etelärajalalla, peltojen keskellä.

Björck s. 55 mainitsee epämääräisiä rautakaluja löydetyn "Lampolan rusthollin talosta vähän pohjoiseen", kadonneet.

Lähellä Sauppaat.
MUSTAMÄKI

Hj. Appelgrenin piirros ja karttaluonnos. Valokuva 56.

Löydetyt esineet:

1. Rannerenkaita , kultarenkaita ym
KM 5512:27-40
2. Rannerengas , pronssinappi, pr. rannerengas KM 5512:41-43
3. Pr. rannerengas, helmi KM 5721:2-3
4. Koristeneulan pää KM 6378:2
5. 2 solkea, rannerengas, kaularenkaan puolikas, Perniön museo.

Tällä löytörikkaalla mäellä, Rikalasta n. $\frac{1}{2}$ km länteen, ei ole tehty varsinaisia kaivauksia. Suutari Leppäahon maan reunassa yritti Tallgren koekaivausta, mutta tuloksetta. Esineiden KM 5512:27-43 (löydetty v. 1910) löytöpaikka on hänen antamansa tiedon mukaan kauan ollut viljeltynä. Appelgrenin piirroksen mukaan löytöpaikat, ennen torpan pellossa, ovat ny-

RAUTAKAUDEN KALMISTOT.

=====

YTTELÄ

Lampola

om. mv Arvo Lampola

os. Salo, Tavola

Valokuvat 48-55.

Karttaluonnos

Löydetyt esineet:

1. 2 hevosenkenkäsolkea KM 2811:1-2
2. Miekka ja pronssisormus KM 3316:13-14.
3. Jauhinkiven alakivi KM 3316:17.

Lampolan talo sijaitsee komealla paikalla Halikonjoen rantatörmällä pari kilometriä kirkolta ^{luoteeseen} ~~lounaaseen~~. Sen alueelta on useasta eri kohdasta tehty rautakauden löytöjä, ja vaikka paikalla ei olekaan suoritettu kaivauksia, on todennäköistä, että kysymyksessä on asuinpaikka ja kalmisto.

Hevosenkenkäsoljet löydettiin v. 1892 pellosta 100 m talosta länteen, siis todennäköisesti talon alapuolelta jokeen viettävältä rinteeltä. Tarkempaa tietoa tästä löydöstä en saanut.

Miekka ja pronssisormus ovat löytyneet ns. Pajanpellosta, talosta 200 m pohjoiseen. Paikalla on sijainnut paja, sen viereinen pelto on metsäisen louhikon ja jokeen viettävän jyrkän rinteiden välissä. Peltojen keskellä on matala kumpu, jota Tallgren sanoo vanhaksi talonpaikaksi. Tämän kummun eteläpuolelta sanotaan esineitten löytyneen; paikka on rauhoitettu, mutt'ei tutkittu. Kumpu on 15 m pitkä ja 6-9 m leveä, n. 1 m korkea, sen keskellä

kyisen kunnan lastentarhan puutarhassa, valokuvassa nuolen osoittamalla kohdalla. *Kalmisto alue on kunnan lastenkodin puutarha*

Numeroilla 4. ja 5. merkityt esineet ovat ilman löytöpaikkatietoja. Uusia löytöjä ei myöskään ole tehty. Löytöjen runsaudesta voineen päätellä, että mäellä on sijainnut huomattava polttokalmisto, jonka esineiden luonne on virolainen.

Tallgren s. 114.

PUOTILA

Kihisten- 1. Löytynmäki

Löydetyt esineet:

Rautaesineitä, vuosisadan alussa
2 keihäänkärkeä KM 12692
(viik.aika)

Kihistenmäki sijaitsee myös Rikalan läheisyydessä, siitä n. $\frac{1}{2}$ km luoteeseen, radan pohjoispuolella. A.M. Tallgrenin saaman tiedon mukaan (s. 114) on Kihistenmäestä ennenkin löydetty rautaesineitä, joutuneet hukkaan. Rikalan kaivausten aikana v. 1950 kävi maist. Leppäaho autonkulj. Aake Niinivaaran pihasta löydettyjen keihäänkärkien löytöpaikalla suorittaan koekaivauksen. Kts. ^{Ei ole} kertomusta ja valokuvia top. ark.

KIRKONKYLÄ

Kirkonmäki

Valokuva 57

Löydetyt esineet:

- 1881 Solki, ~~2~~ hevosenkenkäsolkea, 2 rannerengasta KM 2058:4:6
- 1895 2 miekankatkelmaa KM 3187:45-6
kilvenkupura
- 1910 Rengassolki
KM 5512:24-26
2 rannerengasta

Mäeltä, jossa Halikon kirkko sijaitsee, on tehty myös runsaita rautakauden löytöjä, pienempiä kaivauksiakin on paikalla suorittanut Hj. Appelgren. Mäki on pitkänomainen ja sen pohjoispuolella virtaa Halikonjoki.

Ensimmäiset esineet löytyivät hautausmaata laajennettaessa v. 1881. Appelgren tutki v. 1896 rinnettä kirkon eteläpuolella. 20-30 askeleen päässä aidasta, perunamaasta löytyivät yllämainitut esineet, pellon ja aidan välistä ei mitään. Kts. kert. top. ark.

Kirkosta → Viimeinen löytö tehtiin v. 1910 kellotapulien luda.
Lounaan Tallgren s. 114.

RIKALA

Valokuvat

Löydetyt esineet:

1950 { KM 12549:1-73
 { KM 12690:1-483

1951 - KM 12841:1-90

1953 - KM 13298:1-154

Rikalanmäki on Halikonjoen länsipuolella, vanhan maantien etelä- ja uuden pohjoispuolella. Sieltä on tehty runsaasti hajoitettuja löytöjä, esineet joutuneet Aug. Armfeltin kokoelmiin. Vuosina 1950, -51 ja -53 kaivoi maist. J. Leppäaho Tuomisen tontilla mäen keskiosassa, rikkaan ristiretkien ajan kalmiston. Kts. kertomusta top. ark. valokuvineen ja karttoineen.

VIURILAKaunelan palsta

Löydetyt esineet:

(Miekka (Petersen B)
 (keihäänkärki KM 11821:1-3
 (Kuolainten osa (merov.a.)

Talo on Halikonlahdesta n. 50 m:n päässä; hauta tai kalmisto, josta esineet v. 1947 löytyivät, talosta n. 30 m pohjoiseen. Kalastaja K. Virtanen oli puutarhan raivaustöissä tavannut nokimaata, isoja kiviä ja kuoppia; täältä alueelta löytyivät esineet 25 cm:n syvyydestä, 10 m:n päässä toisistaan. Paikalla kävi E. Kivikoski huhtik. 1948, kts. kertomusta top. ark. Uusia löytöjä ei ole tehty, eikä kalmistoalueesta ole enää mitään jäljellä.

MUNTOLA

Valokuva 60.

Löydetyt esineet:

1. Hevosenkänkäsoljen puolikas TM 8095
2. Keihäänkärki KM 13796
Kilvenkupura

Muntolan talo, jonka pelloista on löydetty myös kivikauden esineitä, sijaitsee korkealla kukkulalla Immalanjoen laakson länsipuolella. Talosta vähän itään on pieni mäennyppylä, Isoriihenmäki, jonka pohjoisreunan alla olevalta saralta löytyivät viimeksimainitut esineet. Ne löytyivät kynnettäessä n. 10 m:n päästä toisistaan. Löydöstä on jo noin 25 vuotta, esineet ovat olleet Saarimäen koulussa, kunnes ne 1955 saatiin museoon. Uusia löytöjä ei paikalla ole tehty.

Hevosenkänkäsolki on ilman löytötietoja, todennäköisesti se on samoilta paikoilta löydetty. Isoriihenmäen päällä on tasainen

alue, n. 25 m läpimitaltaan, jossa 4 isoa maakiveä muodostaa kaaren itäreunalla. Mahdollisesti kiviä on ollut enemmänkin, ja ne ovat muodostaneet "tuomarinympyrän", mutta niitä on siirretty vieressä olleen riihen kivijalkaan.

KANINKOLAHiisimäki

Löydetyt esineet:

1. Keihäänkärki, Paavolan kk.
Miekka (hukassa)
2. keihäänkärkeä KM 1842:1-3
nuolenkärki

Hiisimäellä mainitaan olleen kaksi kivikasaa, jotka 80 vuotta sitten tasoitettaessa pihamaata siirrettiin pois. Hiisimäellä tarkoitetaan luultavasti korkeahkoa mäkeä, joka on Immalaan menevän tien itäpuolella, Paavolan kansakoulua vastapäätä. Mäellä on rakennuksen rauniot ja reunoja kiertää n. 70 m matalaa kivivallia. Björck s. 55 mainitsee, että Kaninkolan Mäikän talon maalla oli pieni kivikasa, jonka kivet käytettiin talon tarpeisiin, ja josta löydettiin 2 keihäänkärkeä, nuoli ja tikari. Todennäköisesti hän tarkoittaa samaa löytöä; asiaa on enää mahdollon tarkistaa.

Paikalla on kaiketi ollut 2 rautakauden röykkiötä, toisesta löytyi miekka ja keihäänkärki, toisesta keihäänkärki ja nuolenkärki. Lisäksi on Kustaa Miknaapi ^{KM 10549:1} löytänyt v. 1854 erillisen varsiputkellisen keihäänkärjen Hiisimäeltä.

Tallgren s. 113: Kalmistolöytö vanhemmalta rautakaudelta.

RAUTAKAUDEN KÄTKÖLÖYDÖT.
=====

JOENSUU

Majalan krouvi

Löydetyt esineet:

Krusifiksi, 2 hopeista ristiä
36 helmeä KM 2570:1-5
ketjuja y.m. KM 5362:3
KM 5492:2

Saviastia

Esineet löytyivät Majalan krouvin luota peltoa kynnettäessä. Tämä komea aarre oli kätkeytyneenä tasapohjaiseen saviruukkuun.

Joensuun meijeriä rakennettaessa v. 1869 löytyi maasta vuoden 1030 aikaisia rahoja, niistä on jäljellä enää 3 saksalaista ja 1 anglosaksilainen raha. Tallgren s. 114.

HAJALA

Kaikumäki

Valokuva 61

Löydetyt esineet:

1. Miekka
keihäänkärkiä
kirveitä KM 9389:1-28
skramasaksia
2. 2 hevosenkenkäs.
hiokiviä KM 9510:1-8
keihäänkatk.
3. Keihäänkärjen teräkatk.
miekanterän kappale KM 10329:12
4. Keihäänkärki, Halikon museo.

Kaikumäen rautaesineet löydettiin yhdestä paikasta, aivan metsän reunassa olevasta savimaasta. Todennäköisesti se on asekauppiaan kätkölöytö. Paikalla kävi E. Kivikoski v. 1935, kts. kertomusta ja valok. top. ark. Uusia löytöjä ei tämän jälkeen ole tehty.

RAUTAKAUDEN ESINEITÄ, JOIDEN LÖYTÖPAIKKA ON TUNTEMATON:

1. Soikea tuluskivi, löydetty v. 1899, KM 3696:2
2. Hopeinen filigraanihelmi v. 1909, KM 5362:3
3. Osa filigraanihelmeistä v. 1910, KM 5492:2
4. Soikea tuluskivi v. 1910, KM 5512:22
5. Keihäänkärki, v. 1910 Aug. Armfeltin kokoelm., KM 5512:23
6. Miekkojen 2 väistinrautaa v. 1910. KM 5512:44-45
7. Putkikeihäänkärki, saatu Vartsalan kansakoulusta, löyt. v. 1938 Alf. Eklund, KM 10756:1
8. Sotakirves, Pohjanmaan hist. museo N° 3137
9. Miekan nuppi, saatu Viurilasta, Edith Söderling koonnut, Halikon museo.
10. Keihäänkärki, samoin kuin edellä, Halikon museo.

Björck s. 55 mainitsee: Haaviston (?) maalta on joku vuosi sitten löydetty erään kiven alta kaksiteräinen miekka. joka sekin oli teillä tiettyä tiettömillä.

Tallgren s. 114: Kirves ja väistin, ilman löytötietoja.

MUINAISLINNOJA.

=====

Halikon neljä muinaislinnaa sijaitsevat melko lähellä toisiaan, pitäjän keskellä. Kaksi niistä sijaitsee lähellä Halikonjoen uomaa: Rikalan muinaislinna lähellä suistoa ja Ali-Häävälän useita kilometrejä pohjoisempana. Pailinnan ja Piintilän linnanmäet sijaitsevat lännempänä virtaavan Immalanjoen läheisyydessä. Kaksi tärkeintä jokiväylää olivat suojatut. Mahdollisesti muitakin Halikossa niin yleisiä korkeita kallioita on käytetty merkinantopaikkoina, mutta valleilla varustettuja ovat olleet vain nämä neljä.

Lähistö

RIKALAN LINNAMÄKI

Yleiskartta 2

Piiirretty kartta

Valokuvat 62-68.

L i n n a m ä k i sijaitsee Halikon kirkon ja Rikalan kalmiston välittömässä läheisyydessä, uuden Turku-Helsinki maantien pohjoispuolella Viurilan kohdalla. Peltojen keskellä kohoaa tämä kallioinen mäki 60 m mp. yläpuolelle, sen pitkänomainen laki on muinaisjäännöksenä rauhoitettu. Puolet kallioseinämästä on erittäin jyrkkää, mahdotonta kiivetä ylös, nimittäin pohjois-luoteis-reuna. Sitä ei ole tarvinnut varustaa vallilla. Koilliskulmassa, missä kallioseinä on kaikkein jyrkin, ovat kuuluisat rautarenkaat sijainneet, joita sanotaan muinaisten laivojen kiinnitysrenkaiksi. Tammenpään 92-vuotias kreivitär muisti lapsuudessaan nähneensä nämä renkaat, jotka sen jälkeen on luultavasti poistettu. Joka tapauksessa Linnamäki on ollut veden ympäröimä, rautakaudella vielä ainakin soisen alueen keskellä.

Merenpuoli on ollut strategisesti heikoin kohta, ja mahtavan vallin jäännökset osoittavat vielä asiaa koetetun auttaa keinotekoisesti. Lounaispäässä on jyrkkä rinne, mutta huipulla olevan kallioseinämän välistä kulkee sola, jota suojanneista kivistä on hyvin vähän jäljellä, molemmin puolin muutama metri puoliympyränmuotoista vallia (kuvat 63-64). Kallion laki on tasainen ja suojattu, pituus 200 m, leveys 50 m. Leveä raunavalli kulkee etelä-itä-syrjää, sen pituus on n. 180 m, leveys toista metriä. Korkeus on ollut huomattavampi kuin nykyisin (kts. kuva 66), siitä on todisteena loivalla alarinteellä runsas kivivyöry.

Tämä on Halikon tunnetuin linnavuori. Sen mainitsivat Björck (s. 53), Tallgren (s. 115.) ja Appelgren (ss. 61-64).

J. R. Aspelinin mukaan). Rikalan kylän asukkaat ovat käyttäneet sitä turvapaikkanaan. "Epäilemättä on", sanoo prof. Aspelin, "näissä Linnanmäen ja Rikalan muistoissa säilynyt meille kuva paka-
nuutemme ajoilta, jolloin kaupparauha ja sota vaihtelivat".

MÄRYAli-Häävälä

om. mv Akkanen

os. Märynummi

Ali-Häävälä.

Linnakallio

Yleiskartta 2

Valokuvat 69-75

Ali-Häävälän Linnakallio sijaitsee pohjoisempana Halikonjoen varrella, sinne on edellisestä linnuntietä $6\frac{1}{2}$ km. Häävälän viljelysaukea levittäytyy molemmille puolille jokea, mutta Ali-Häävälän talo ja siitä 200 m lounaaseen sijaitseva Linnakallio ovat joen itäpuolella.

Linnamäki on kallioisen metsämaaston itäisin kulma ja sen korkein kohta, 76 m mp yläp. Rinne kohoaa jyrkästi joka puolella, mutta koillis-itäsyрjä on mahdoton kiivetä. Pohjoispäästä noustaessa on ensimmäisellä kalliotasanteella, noin puolivälissä ylös mentäessä, vähäisiä vallin jäännöksiä. Valli on ollut hyvin yksinkertaista, suurista kivenjärkäleistä tehtyä risvistöä, jota on pienin välein n. 15 m (Kuvat 73-75). Eteläpäässä on samantapaista Linna- ja Sikamäen välisessä rotkossa, n. 12 askelta Appelgrenin ilmoituksen mukaan.

Korkeimmalle kalliolle on joka puolelta jyrkkä nousu. Alue on pohj.-etelä suunnassa 150 m, leveys on alle 50 m. Pohjoispäässä on korkeimmat kalliot, niiden suojassa keskikohdalla on oleskelu- ja varastopaikaksi sopiva syvennys, n. 10 m pitkä. Tästä alkaen on länsireunalle koottu pienemmistä kivistä matalaa vallia, pienin välimatkoin yhteensä 13 m, leveys 1 m, korkeus vain $\frac{1}{2}$ m. Luonnonmuodostuma "rintavarustus" yhdistää vallin pohjoispään kallioihin (kuva 76).

Linnakallio ei ole ollut kovin suuri turvapaikaksi, mutta sitä on ollut hyvä puolustaa ja se on ollut erittäin sopiva

vartiopaikaksi, sillä pitkin jokilaaksoa pohjoiseen ja etelään on mainio näkyvyys monen kilometrin matkalla. (Kuvat 70, 71.).

Kirjallisia lähteitä: Appelgren s. 65, piirust. 1885.

Tallgren s. 115.

Lähtökohdat

Ilmakuva 2.

Kuvat 67-71

Alueen pohjoisosaan kuuluu pohjoisrantaan Sallan-
jokien valuma-alue, joka on valuma-alueen pohjoisosa. Valu-
ma-alueen pohjoisosa kuuluu pohjoisrantaan Sallan-
jokien valuma-alueeseen, joka on valuma-alueen pohjoisosa.

Alueen pohjoisosaan kuuluu pohjoisrantaan Sallan-
jokien valuma-alue, joka on valuma-alueen pohjoisosa. Valu-
ma-alueen pohjoisosa kuuluu pohjoisrantaan Sallan-
jokien valuma-alueeseen, joka on valuma-alueen pohjoisosa.

Alueen pohjoisosaan kuuluu pohjoisrantaan Sallan-
jokien valuma-alue, joka on valuma-alueen pohjoisosa. Valu-
ma-alueen pohjoisosa kuuluu pohjoisrantaan Sallan-
jokien valuma-alueeseen, joka on valuma-alueen pohjoisosa.

Alueen pohjoisosaan kuuluu pohjoisrantaan Sallan-
jokien valuma-alue, joka on valuma-alueen pohjoisosa. Valu-
ma-alueen pohjoisosa kuuluu pohjoisrantaan Sallan-
jokien valuma-alueeseen, joka on valuma-alueen pohjoisosa.

PIINTILÄ

Om: Ilmari Uoti
os. Salo, Piintilä

Linnanmäki

Yleiskartta 2.

Valokuvat 81-82.

Piintilän kartanosta puolisen kilometriä länteen on peltojen keskellä metsäinen Linnanmäki, jonka korkein kohta on 54 m mp yläp. Pohjois- ja itärinteet ovat loivahkot, etelässä ja lännessä on jyrkkä pudotus alhaalla oleville pelloille, Vällin jätteitä ei ole, tämän huomasi jo Appelgren 1885. Tallgrenin mukaan paikalla olisi ollut jokin luontainen lantomus, hiidenkiukastaa muistuttava, mutta mistään sellaisesta ei ollut jälkeä. Laki on tasainen, pinta-alaltaan vain 2 aaria. Eteläpuolella, peltojen keskellä, virtaa Immalanjokeen laskeva Kytöjoki.

Kirjalliset maininnat:

Appelgren s. 61

Tallgren s. 115.

PAILINNA
Linnamäki

Yleiskartta 2.
Valokuvat 77-80.

"Pailinnan eli Pajulinna rusthollista vähän matkaa koilliseen, on Vessilän kylän rajalla, kahden Pailanjoen uomasta tulevan 200 askeleen levyisen alankomaan välissä (pohjoispuolella nevaa eli kytömaata, eteläpuolella peltoja) noin 500 ask. pituinen kaitanen mäen harja, josta useampia matalia töyräitä kohoaa! Näin kuvaa Appelgren s. 60 sattuvasti Linnamäen sijaintia. Mäen läntisimmällä töyräällä on nykyään Pailinnasta erotettu Linnamäen talo, jonka omistukseen kuuluu viereinen Linnamäkikin. Tämä ei eroa mitenkään ympäröivästä maisemasta, ainoastaan länsipuolen äkkijyrkkä 15 m korkea kallioseinä näkyy ympäröiville pelloille. Monia erittäin korkeita ja jylhiä kallioita kohoaa peltoaukean molemmin puolin, Linnamäen sijainnin on täytynyt muuten olla edullinen, luultavasti se onkin ollut saarena, josta on myös ollut hyvä näkyvyys lounaassa virtaavan Immalanjoen laaksoon asti.

Itse kallionlaki on vähäinen, korkeintaan 50 m pitkä, 10 m leveä. Itäpäässä on ainoastaan loiva rinne, jota on yritetty parantaa vallilla. Tästä oli Appelgrenin käydessä paikalla 1885 jäljellä "matala, sammaltunut ja katajoitunut jono isoja kiviä, 10,50 met. pitkä, 6 met. leveä; pohjoiseen jatkuu harvaa kivistä". Kiviä on nähtävästi kuljetettu pois paikalta, sillä epäselvää vallia on nähtävissä enää n. 5 m. Valli on ollut rinteen muodon mukaan kaareva, miehennostettavista kivistä, leveys enää $\frac{1}{2}$ m.

Tauqren s. 115.

U H R I K I V I Ä .
=====

✓ KIRJA

KETOLA

Meisala

om. T. Luoto

os. Salo, Meisala

Jälj. ilmakuvasa

Valokuvia ja karttal. top.ark.

200 m Meisalan talosta etelään, korkean kallion juurella on suurehko kivi, jossa on 8 kuoppaa, hakkaamalla tehtyjä. Tämän totesi uhrikiveksi v. 1952 paikalla käynyt maist. J. Leppäaho, jonka tarkka selostus paikasta valokuvineen on top. ark. Mitään merkkejä lähellä olevasta kalmistosta ei ollut havaittavissa.

Meisalan tila on melko lähellä merenlahtea. Sen naapurin, Purilan maalla, ovat Haukanmäen hiidenkiukaat.

Aikaisempia mainintoja ei ole.

U H R I L Ä H T E I T Ä .

=====

NUMMI

Valokuva 83

Somerojan lähde

Löydetty esine:

Pelimarkka, KM 2025:15

Somerojan lähde pitäjän länsireunalla on kauan ollut kuuluisa taikalähde. Sen vedellä on parantava voima, jos lähteeseen uhraa jotakin ja sitten siinä kylpee. Mutta jos lähteestä ottaa jonkin uhriesineen, saa sen mukana taudin itseensä. Juhannuksena on sen ympärille kokoonnuttu sankoin joukoin, lähteen koristelusta ei ole tietoa.

Lähde sijaitsee laajan metsäalueen keskellä, Laukassuon pohjoisreunassa. Salaisten tietä mentäessä poiketaan vähän ennen Sampasta metsäpolulle (vas.puolella tietä Salosta tultaessa), jota kuljetaan n. 100 m. Lähde on suon ja kankaan reunassa.

Lähde on 6 m pitkä ja 3 m leveä ja $\frac{1}{2}$ m syvä, sen itäpäässä pulppuaa kirkas vesi lakkaamatta. Lähteestä juoksee pohjoiseen puro, joka laskee Kuusjokeen. Pohja on pikkukivien ja hiekan peitossa, ihmiset heittävät sinne vieläkin "uhrinsa", vaikkakaan ei enää Björckin (s. 53-4) mainitsemia kultaisia sormuksia ja korvarenkaita. Nämä on taikauskon haihduttua ryöstetty, eikä Björck itsekkään v. 1879 nähnyt siellä muuta kuin neuloja, nappeja, kuparirahoja, nauvoja, hevosenkengän kappaleita, runsaasti keltaista tulkiveä jne. Tallgren s. 115.

Rengon lähde

Nummen kylän keskellä sijaitsi ennen "pohjaton" Rengon lähde, josta kerrotaan härkäparin menneen maan alitse aina Halikonlahdelle asti. Nykyään tämän lähteen päälle, joka sijaitsee keskellä peltoaukeaa, on tehty Märyn Piirisairaalan kaivo.

Tallgren s. 115.

Muita lähteitä:

Tallgrenin mukaan Vaskiollakin olisi jokin parannuslähde. Immalan Revasvuoren juurella on hänen kuulemansa mukaan myös uhrilähde. Tällaisesta lähteestä ei tiedetty paikkakunnalla enää mitään (S. 115).

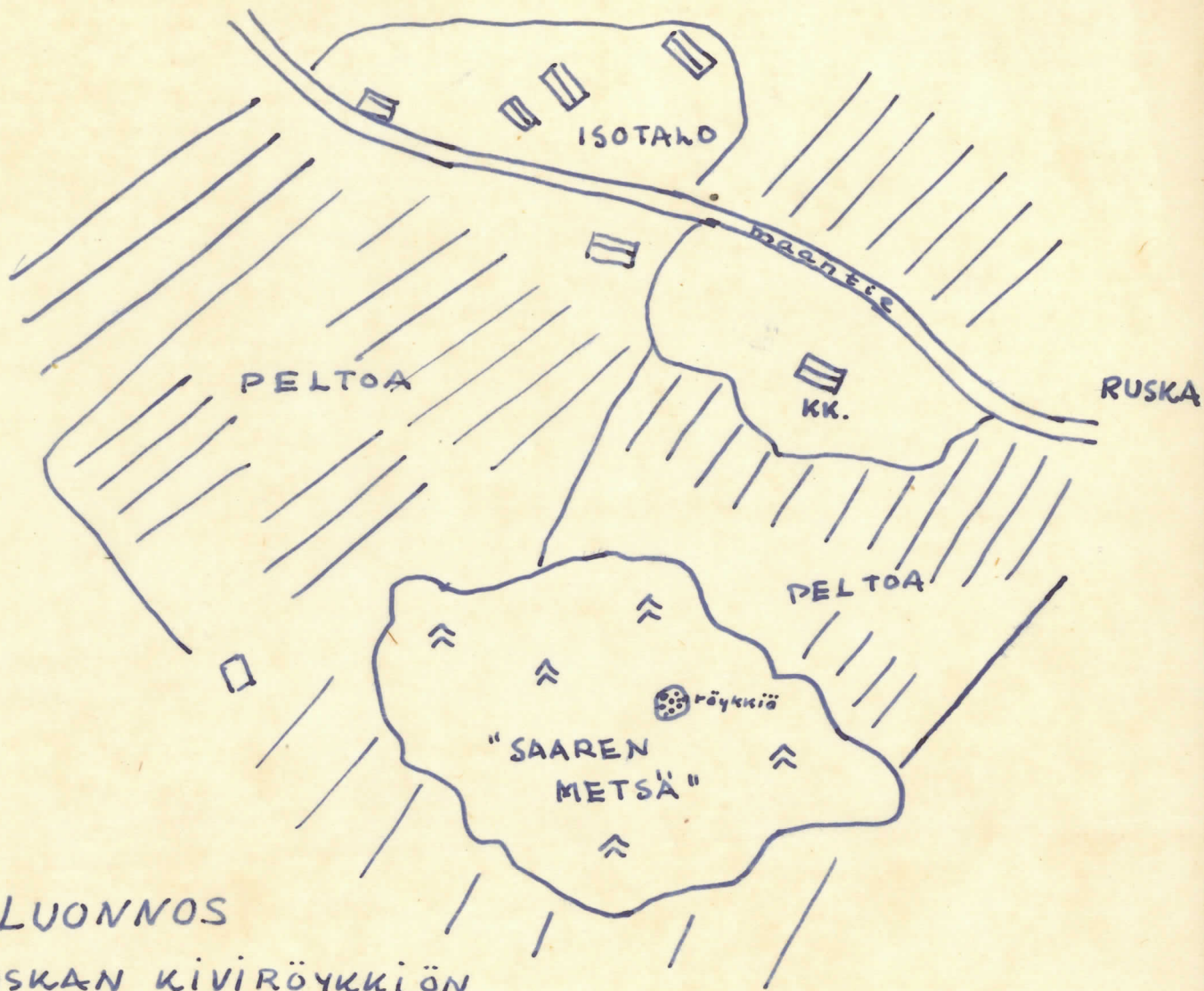
P A I K A N N I M I Ä .

=====

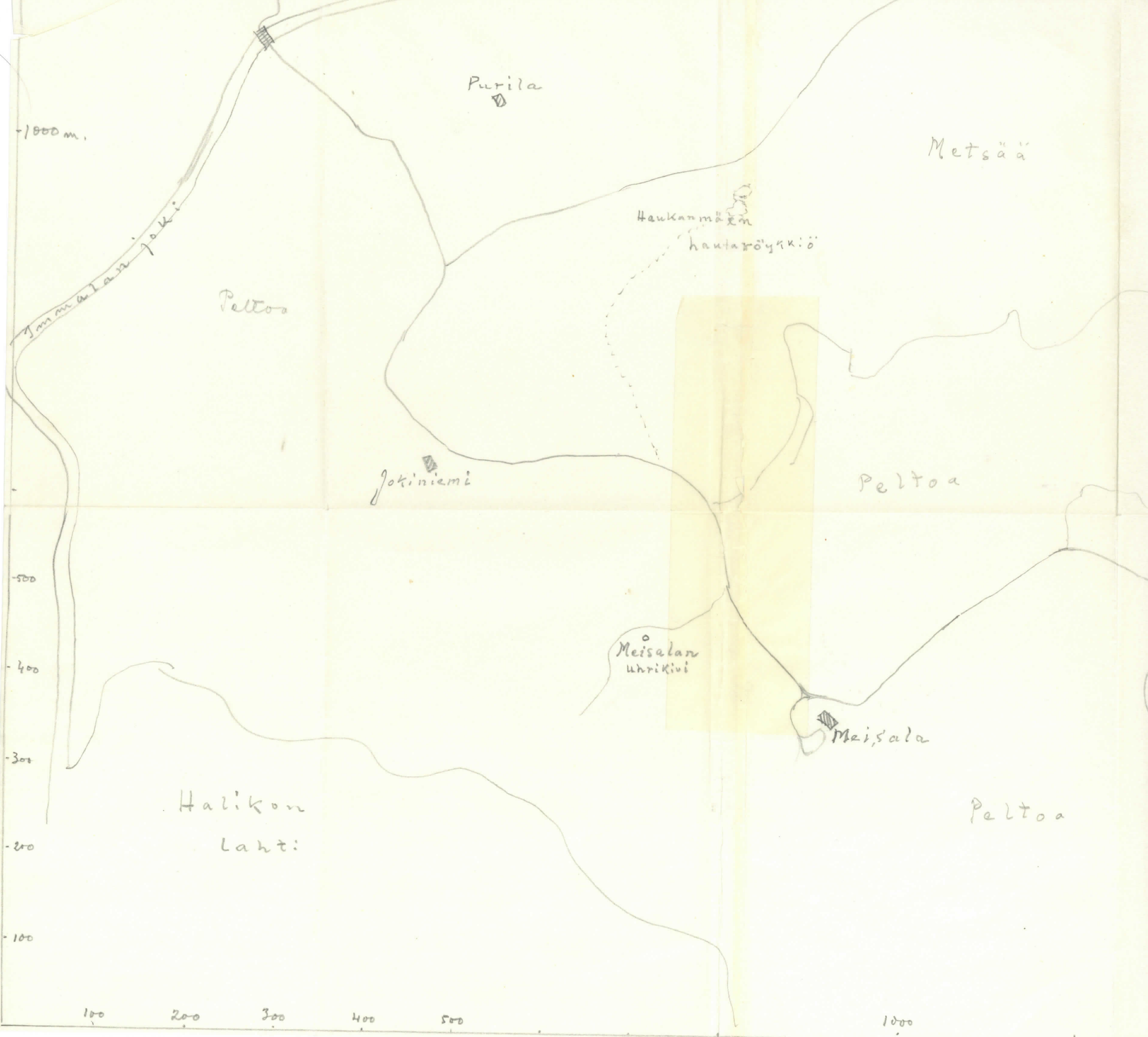
Ristinketo on Toijalan kylässä, sillä kohdalla, missä Salaisten tie eroaa vanhasta maantiestä. Kallio s. 22. Paikka on alava laakso, kukkuloiden keskellä.

Pyhäloukka (l. -loukas) saattaa viitata vanhoihin muistoihin. Paikka on sillä kohtaa, missä Sauvon ja Ruskon tiet eroavat uudelta maantieltä. Paikkakunnalla kerrottiin, että nimi on syntynyt sen johdosta, että seudun asukkaat kävivät ennen Paimion kirkossa ja siellä heitä alettiin sanoa pyhäloukkalaisiksi. (Kallio s. 22).

HÄLIKKO

LUONNOS
RUSKAN KIVIRÖYKKIÖN
SIJAINNISTA ILMAKUVAN MUKAAN 1955.

Purila

Metsää

1000 m.

Meisalan joki

Peltoa

Haukanmäen
hautaröykkiö

Jokiniemi

Peltoa

500

400

300

200

100

Meisalan
uhrikivi

Meisala

Halikon
Lahti

Peltoa

100

200

300

400

500

1000

Paitepiirros Meisalan alueen ilmapaloku-
vasta, selvittää Meisalan uhriliven ja Hau-
kanmäen hautaröykkiön sijainnin.
Mittasuhte 1:4000

LIITE
HALIKON
KIINTEISIIN
MUINAISJÄÄN-
NÖKSIIN
1955 Koskimies

Metsää

Peltoa

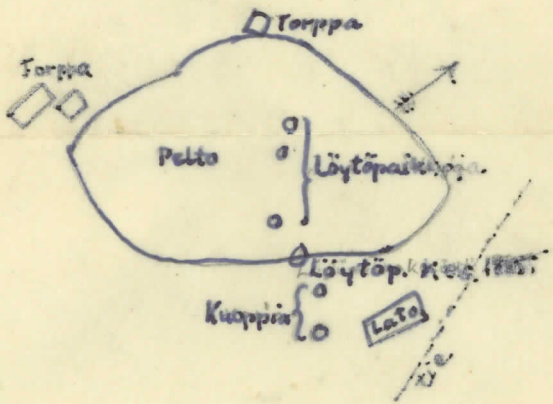
Piruun
pelto

Paimahuone

Uusitalo

1500

2000 m.

Mustamäki.

Halikko

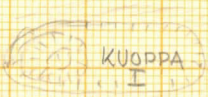
LAMPOLAN PAJANPELLON KUMPU.

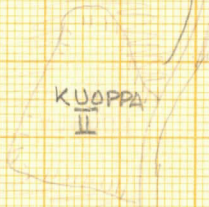
PELTO

oja

PELTO

KUOPPA
I

KUOPPA
II

PELTO

KATASA

PELTO

AKK

1955

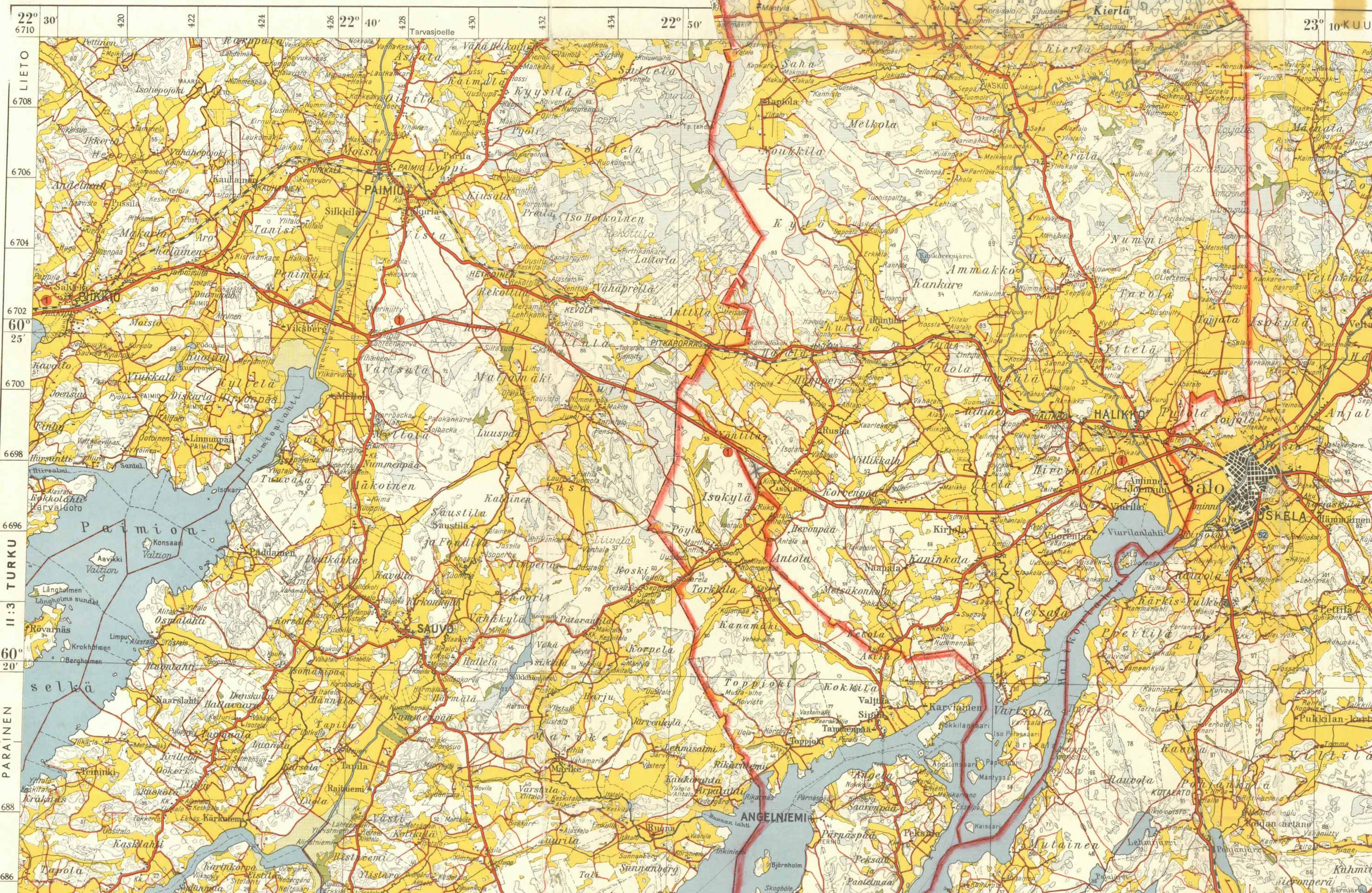
HALIKKO, INV. 1955
A.K. KOSKIMIES

HALIKKO JA ANGELNIEMI

LIITE

SUOMEN TAI
MAANMITTAUS

SALO TILAUSNUMERO 2021

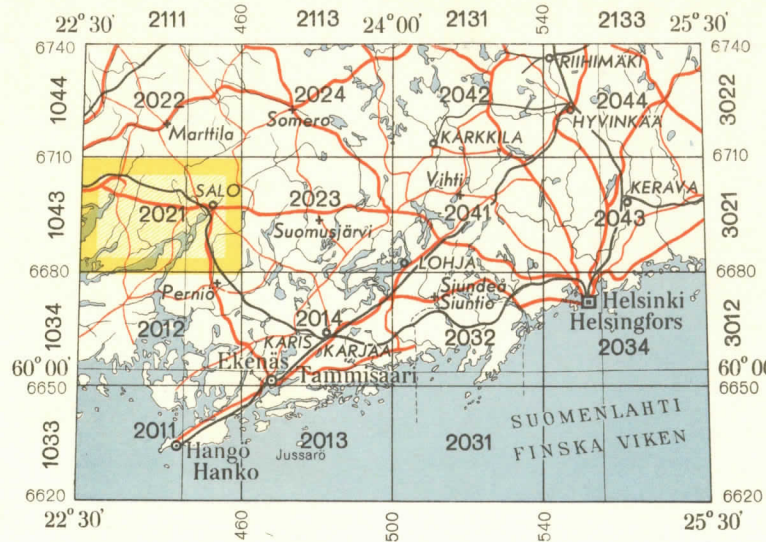

MAANMITTAUSHALLITUKSEN KARTOGRAFINEN TOIMISTO

POHJAUTUU EDELLISEEN POLYEDRIPROJEKTION MUKAISEEN PAINOKSEEN SEKÄ v. 1942 JA 1947 TÄYDENNYSMITTAUKSIIN YNNÄ ILMAKUVIIN.

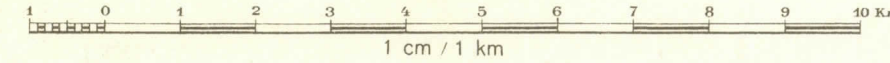
MAA

LEHTIJAKO

6680 / 6710 - 24° - 22° 30' / 460

MITTAKAAVA 1 : 100 000

	Viljelys		Valtakunnanraja		Yksiraiteinen rautatie, asema ja muut liikennepaikat
	Niitty		Lääninraja		Moniraiteinen rautatie
	Kangas		Kunnanraja		Rakenteilla oleva rautatie
	Suo		Kylänraja		Kapearaiteinen rautatie
	Vesijätö		Valtatie, A-kantatie		Vetorata
	Järvi, joki ja puro		Muu maantie		Voimajohto
	Kanava sulkuineen		Kunnan- ja kylätie		♁ Tehdas
	Laivaväylä ja laituri		Taloustie		♁ Saha
	Meriloisto ja tunnusmajakka		Polku		✱ Mylly
	Johtoloisto		Kallio		✱ Kaivos, louhos
			Louhikko		164.2 Numerot kartalla osoittavat paikan korkeuden metreissä merenpinnasta.

F 19411

Kuva 1.
RUOTSALA, Mäkilä. Pieni pelto Airon talon yläpuolella, josta kiviesine löytyi ristillä merkitystä kohdasta lapionpesän syvyydestä. (I,24).

F 19411

Kuva 2.
RUUHIKOSKI, Sepänahde. Entisiä torpan peltoja metsän keskellä. Pensaikkoa kasvavan ojan töyräältä löydettiin kourutaltoa v.1898. (I,25).

F 19411

Kuva 3.
KUMIO, Pikkumäki. Kuvassa näkyvä saareke peltojen keskellä on miltei tyhjennetty hiekanotossa. Reikäkiven löytöpaikka. (I,32).

F 19411

Kuva 4.
KUMIO, Suosalo. Vanha navetta, jonka kivijalasta nuolen osoittamalta kohdalta Eino Lunden löysi kivikirveen. (I,29).

F 19411

Kuva 5.
KUMIO, Isovuori. Vanhan makasiinin alapuolella oleva pellon sarka, jonka ojan vierustalla seisova isäntä Koski osoittaa taltan löytöpaikkaa. Takana joenuoma. (I,30).

Anna Kerttu Koski-mies.

H A L I K K O

1 9 5 5

F 19411

Kuva 6.

MÄRY, Piirimielisairaala. Pihamaalla olevan suuren sorakuopan seinämää. Kuivaa nummimaata.

(I, 11)

F 19411

Kuva 7.

MÄRY, Piirisair. ylilääkärin huvila. Etualalta kulkee vesijohto takana näkyvään huvilaan. Esine löytyi suunnilleen ristillä merkitystä kohdasta aidan sisäpuolelta.

MÄRY, Seppälän Pyölin pellon alareuna Hali-konjoen rannalla. Löytöpaikka: ojantöyräs lähellä jokea.

F 19411

(I, 20)

Kuva 8.

MÄRYN kylän taloja nähtynä etelästä peltoaukealta. 1 Sipilä, 2 Ylä-Heikkilä, 3 Seppälä, 4 Ali-Satuli. Nuolen osoittamasta kohdasta menee tie Pyöliin ja Ammakolle.

(I, 15-18)

F 19411

Kuva 9.

MÄRY, Seppälän Pyölin pellon alareuna Hali-konjoen rannalla. Löytöpaikka: ojantöyräs lähellä jokea.

F 19411

(I, 20)

Kuva 10.

MÄRY, Pyölin pelto. Toiselta puolelta jokea otettu kuva, nuolen osoittama niemeke sama kuin ed. kuvassa. (I, 22).

Suomen Kuvainstituutti

H A L I K K O
1955

Kuva 11.
Vierun pelto Kihisten kylässä, kivikauden esineitten todennäköinen löytöpaikka. Kuva otettu talon pihasta. (IV,11).

Kuva 12.
Näkymä MUNTOLAN Isoriihenmäeltä Immalanjoen laaksoon. Suunnilleen ristillä merkitystä kohdasta löytyivät kivikauden esineet. (II,16).

Kuva 13.
HYYPERÄN kylän Kallelan peltoaukeaa. Pilkkuviiva osoittaa joenuomaa, risti kirveenterän löytöpaikkaa. Suunnilleen samoilta saroilta löytyi aikaisempikin esine. Kuvattu metsänreunasta. (II,10).

Kuva 14.
MÄTIKÖN Isoniitty, josta kivikauden esine löytyi suunnilleen ristin kohdalta. (IV,21)
28.6.55.

Kuva 15.
HAAPALAHDEN talo Vartsalan sahan lähellä. Kiviesine löytynyt talon läheisyydestä. (IV,23)
28.6.55.

Lena Kerttu Koskinen.

F. 19411

I. 28

Kuva 16.

SAUVON Pyykankareen talo valokuvattuna Mäkilään vievältä tieltä. Oikeassa reunassa kellari- ja kanalarakennus, talo koivujen keskellä.

F. 19411

Kuva 17.

Pyykankareen kanala, jonka läheltä kiviesineitä on löydetty. Maa on epätasaista ja kivistä hiekkamaata.

(I, 27)

H A L I K K O
1 9 5 5

F. 19414

IV

Kuva 18.

PUOTILAN Virtalahden peltoja kaivo, jonka vas. puolelta tavattiin 25 cm syvältä hiilikerrostuma. Etualalta 2 m:n päässä kaivosta löytyi kvartsi-iskos ja painokivi. (IV, 10).

F. 19414

Kuva 19.

Sama kaivo valokuvattuna Virtalahden talolta päin. (IV, 9).

Anna Kerttu Koskivaara

H A L I K K O

1955

F. 19412

Kuva 21.

Ilolan Alapelto, talosta n.300 m itään, on pieni, kolmiomainen pelto joen (vas.) ja metsänreunan välillä. Etualalla tie Ilolaan. (II,23).

Kuva 20.

KONKOLAN Ilolan talon peltoja talosta länteen (pisteviivaan asti). Osa Ilolan kivi-kautisia löytöjä on viimeisiltä saroilta. (II,22)

F. 19412

Kuva 22.

HULVELAN Vähätalon ent. peltoja Paimion rajalla. Alueelle on kohonnut karjalais-asumuksia. Piisahan löytöpaikka noin ristillä merkityssä kohdassa. Otettu Pitkäportaan pysäkiltä. (II,20)

Anna Kerttu Koskimies

F 19412

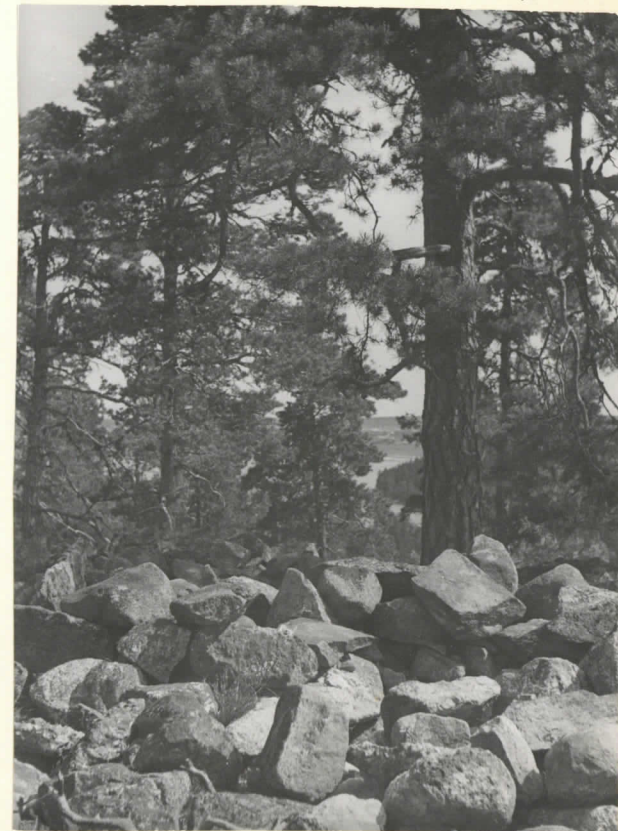
Kuva 23.
Hiidenkiuas etelästä, näkyy kuvassa
kokonaan. (II,31)

VIITAN KRUUNU
VANKURINMÄELLÄ.

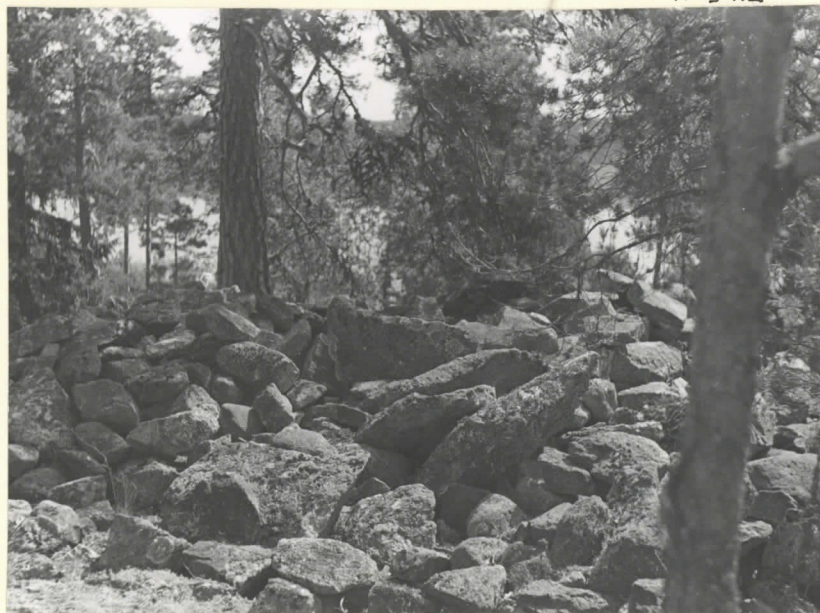
22. 6. 1955.

Kuvat 25 ja 26.

Hiidenkiukaan itäpää kuvattuna lounaas-
ta. Taustalla Halikonlahti ja Salon
kauppala. (II,30 ja 29)

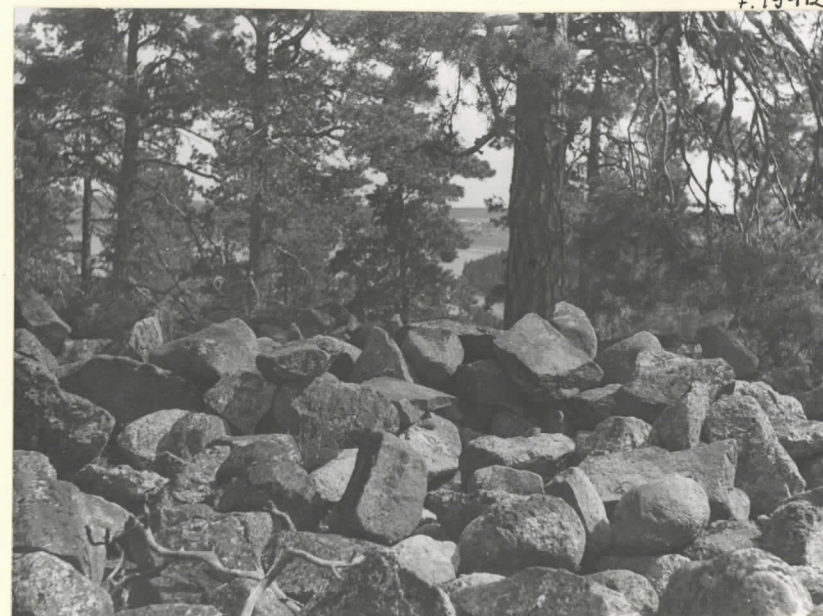

F. 19412

Kuva 24.
Röykkiön korkein kohta, valokuvattu
luoteesta. (II,28)

F. 19412

HALIKKO
1955

F. 19414

Kuva 27.
Näköala Haukanmäeltä etelään, Vartsa-
lan sahalle ja merelle. (IV,24)

F. 19414

Kuva 28.
Näköala Purilan laaksoon, jonka toisel-
la puolella kohoaa Revasvuori. (IV,25)

HAUKANMÄEN
HIDENKIUKAAT
28.6.1955.

F. 19414

HALIKKO
1955

Kuva 29.
Lännenpuolinen röykkiö I valokuvattuna
koillisesta. (IV,26)

F. 19414

Kuva 30.
Edellisen kuvan esittämän röykkiön kes-
kustassa oleva kuoppa. (IV,27)

HALIKKO
1955

F 19414

H A U K A N M Ä K I

R Ö Y K K I Ö
II

F. 19414

Kuva 33.
Röykkiön päällystää. (IV,30)

Kuva 31.

Röykkiö kuvattuna merenpuolelta (jatkuu vas. reunassa olevan kuusen takana) (IV,28)

F. 19414

Kuva 32.
Kaakkoiskulmassa olevia syvennyksiä. (IV,29))

F. 19414

F. 19414

Kuva 34.
Röykkiö kokonaisuudessaan lännestä päin nähtynä.
(IV,32 ja 31)

Kuva Henten Korkinien

F. 19412

H A L I K K O
1955

R U S K A N S A A R E N
H I I D E N K I U A S
17.6.1955.

II, 9

Kuva 35.

Kuva 36.

Kuva 35 esittää "Saarta", metsäistä mäkeä peltojen keskellä, jossa hiidenkiuas sijaitsee. Oik. reunassa Ruskan talo. Kuvassa 36 on kivi-
viröykkiö lännestä nähtynä ja kuva 37 esittää röykkiön pintaa ylhäältä päin.

F. 19412

Kuva 37.

II, 8

F. 19414

Kuva 38. →
IKELÄN kylässä Kuukan metsässä oleva kivi-
pelto, jonka keskellä on syvennys. IV, 16

Kuva Kerttu Koskimies

H A L I K K O
1955

F. 19412

F. 19412

4,3

Kuva 39.
KANKAREEN Hiittenmäen kivipeltoa. (II,2)₁

F 19414

Kuva 40.
KIRJOLAN Sotamäen kivipellon pintaa.
(IV,20)

F 19414

F. 19414

Kuva 41.
Kuvaan on mahtunut vain noin puolet Sotamäen suuresta
kivipellostä Kirjolan ja Kalkkilan metsien rajalla.
(IV,18) (IV,17)

Kuva 42.
PYYKANKAREEN tallirakennuksen sokkeli, hukkaan joutunut keihäänkärki löytyi nuolen osoittamasta kohdasta maan sisästä.

F. 19411
Kuva 43.
MÄRYN Ali-Satulin talon Riihikankare, josta kuvassa olevasta saranpäästä löytyi pronssi-rannerengas. (I,19)

H A L I K K O,
R A U T A K A U D E N
I R T O L Ö Y D Ö T .

F. 19412
Kuva 44.
HULVELAN kylän Hakalan pellot. Ristin osoittamasta kohdasta löysi Esko Aaltonen pronssisen rannerenkaan. 20.6.55. (II,14)

Aina Hertta Koskivaara

H A L I K K O .
R A U T A K A U D E N
I R T O L Ö Y D Ö T .

F. 19411

F. 19411

F. 19411

Kuva 46.
Ketunpesän ahteen tienreunaa lähempää. (I, 2)_{a2}

F. 19414

Kuva 45.

KETUNPESÄN ahte Kuusjoen tiellä. Oikeanpuolisesta ojanpenkereestä löytyi miekka. (I, 44)

Kuva 47.

IMMALAN talo oikeassa reunassa metsikön takana ja navettarakennus, molempien läheltä on löydetty rautakauden esineitä. (IV, 22).

Kuva Laiten Kosteinen

F. 19414

IV, 4

Kuva 57 .

HALIKON Kirkonmäen sivustaa ja näkymä pitkän joenuomaa pohjoiseen.

Kuva 60 .

MUNTOLAN Isoriihenmäki ja sen pohjoispuolella oleva pelto, keihäänkärki ja ja kilvenkupura löytyivät suunnilleen ristin osoittamalta kohdalta, 10 m:n päästä toisistaan. 21.6. 1955. (II, 17, 18)

F 19413

Kuva 58 .

(III, 31)

RIKALAN mäki uudelta Turku-Helsinki maantieltä katsottuna. Keskikohdalla tutkittu kalmisto, siitä vasemmalle ns. Armfeltin tallit.

F 19413

(III, 30)

F 19412

(I, 17)

F 19413

Kuva 59 .

RIKALAN kalmistoa kesällä 1955. (III, 18)

Seura Kartan Keskivies

F. 19411

Kuva 48 .

LAMPOLAN talo kaakosta päin nähtynä. (I,3)

F. 19411

Kuva 50.

Sama kumpu talolta päin nähtynä. (I,7)

F. 19411

XIII

Kuva 49 .

↑

LAMPOLAN Pajanpellon kumpu, josta miekka ja pronssisormus KM 3316:13-14 löytyivät. (I,5)

F. 19411

Kuva 51.

Pajanpellon kummun korkeus ja sen kuoppien sijainti selviävät tästä kuvasta (lapset seisovat kuopissa), joka on otettu lännestä. (I,4)

F. 19411

Kuva 52.

Komea näkymä Lampolan Pajanpellolta. Alhaalla virtaa Halikonjoki. (I,6)

Anna-Liisa Korhonen

F 19411

Kuva 53 . I,9
LAMPOLAN puutarhaa talon alapuolella, joken viettävällä rinteellä. Jauhinkiven KM 3316:17 löytöpaikka. (I,10)

F 19411

Kuva 54 .
Näköala Lampolan puutarhasta Halikonjoelle. (I,8)

F 19411

Kuva 55 .
LAMPOLAN entinen hiekkakuoppa Markulan puimalan vieressä. Mahd. löydetty keihäänkärkiä tms. (I,10)

F 19413

Kuva 56 . II,20
MUSTAMÄKI etelästä päin. Oikeassa reunassa lastenkodin rakennukset, nuolen osoittamassa kohdassa puutarha, josta löytöjä on tehty.

Sana Kerttu Korhonen

Kuva 62.
RIKALAN Linnamäki koillisesta. 23.6.55.
(III,19)

Kuva 65.
Näköala Linnamäeltä Rikalan mäelle. (III,26)

Kuva 64.
Keskikohdalla erottuu epäselvää kivistä,
jollaista oli solan molemmin puolin. (III,27)

Kuva 63.
Lounaispäässä kallioiden välissä kulkeva
sola, jonka suulla on seur. kuvan osoit-
tamaa vallia. 23.6.55. (II,22)

RIKALAN LINNAMÄKI

23. 6. 1955.

Kuva 66.

Linnamäen vallia uuden maantien puolei-
sella reunalla. Kiviä vierinyt runsaas-
ti rinnettä alas. (III,23)

Anna Hertta Koskimies.

F 19415

ALA-HÄÄVELÄN
LINNAMÄKI
30.6.1955.

Kuva 69.
Linnakallio valokuvattuna koillisesta. (V,5)

F 19413

Kuva 67.
Rikalan Linnamäen itäpään vallia. (III,24)

F 19415

Kuva 71.
Näköala pohjoiseen pitkin Halikonjoen uomaa. Taustalla Pitkäojan kylä. (V,10)

F 19415

Kuva Kerttu Koskivies

F 19413

Kuva 68.
Näköala Rikalaan päin. Taustalla Joensuun koivukuja. (III,25)

F 19415

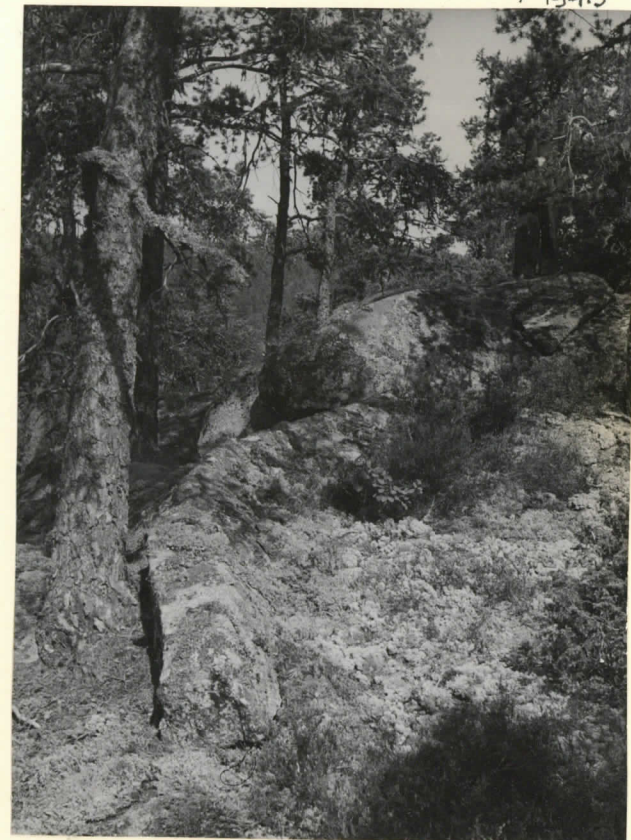
Kuva 70.
Näköala muinaislinnan huipulta kohti etelää. Taustalla Ammakon kylä. (V,8)

F 19415

Kuva 72.
Näköala puolivälistä kallion laelle. ^{noustaessa} Vasemmalla näkyy Ala-Häävelän talo, alla on Linnapelto. (V,6)

F 19415

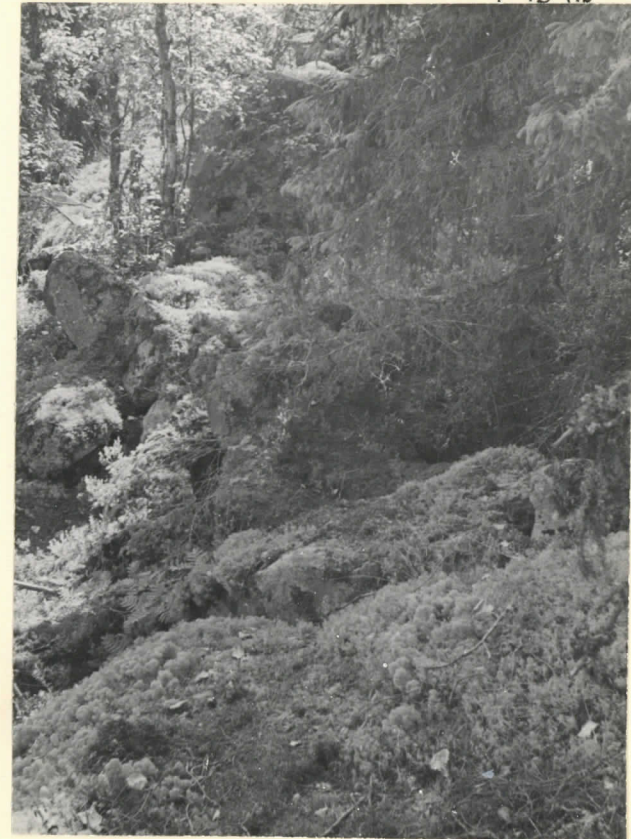
(V,9)

ALA-HÄÄVELÄN
LINNAMÄKI

Kuva 76.
Kallion laen länsireunalla oleva kaareva luonnon muodostama valli. (V,4)

F 19415

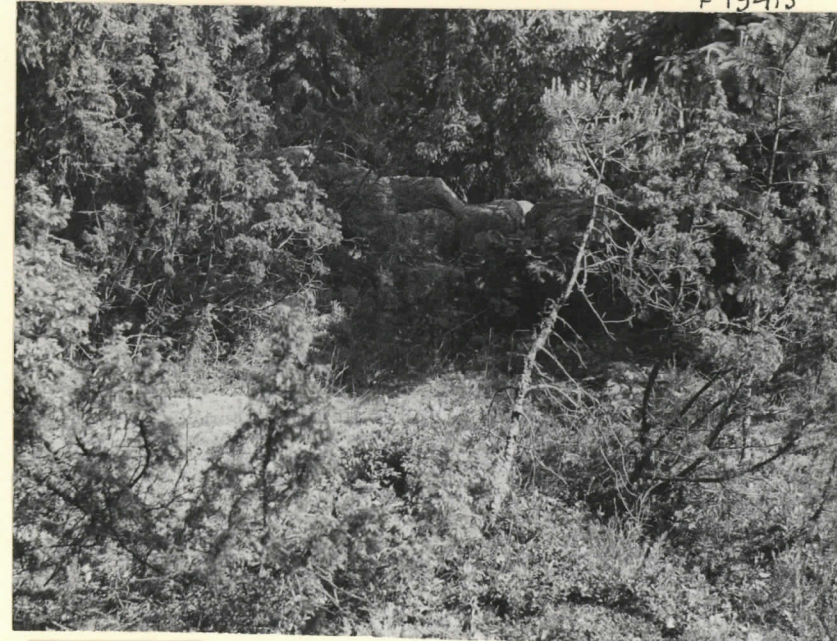
Kuva 75. (V,12)

F 19415

Kuva 73. (V,7)

F 19415

Kuva 74. (V,11)

Kuvat 73-75 esittävät pohjoispäässä, rinteän puolivälissä olevaa yksinkertaista vallia, jota on pienin välein yhteensä 15 m.

Aina Leena Koskimies

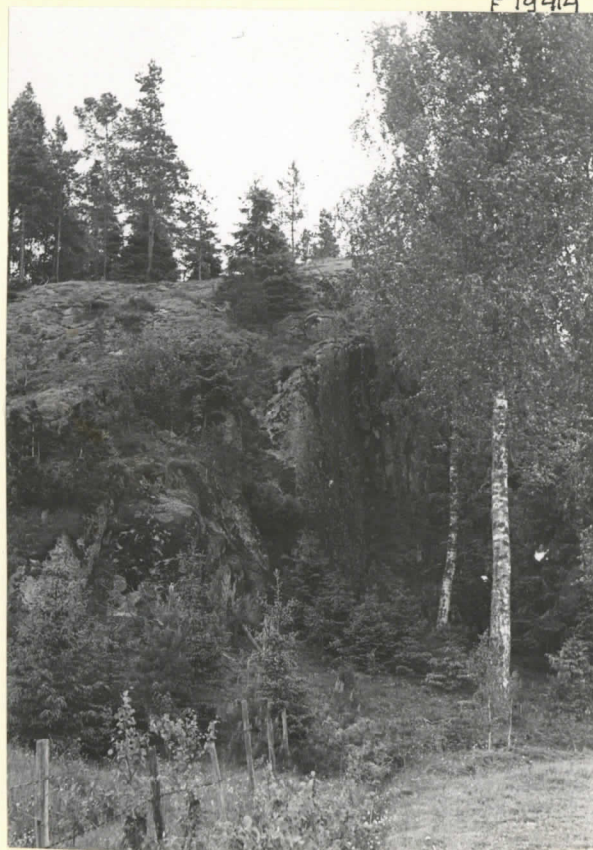
PAILINNAN LINNAMÄKI

28. 6. 1955.

F 19414

Kuva 79.
Näköala Linnamäen laelta lännessä
olevalle peltoaukealle. (IV,14)

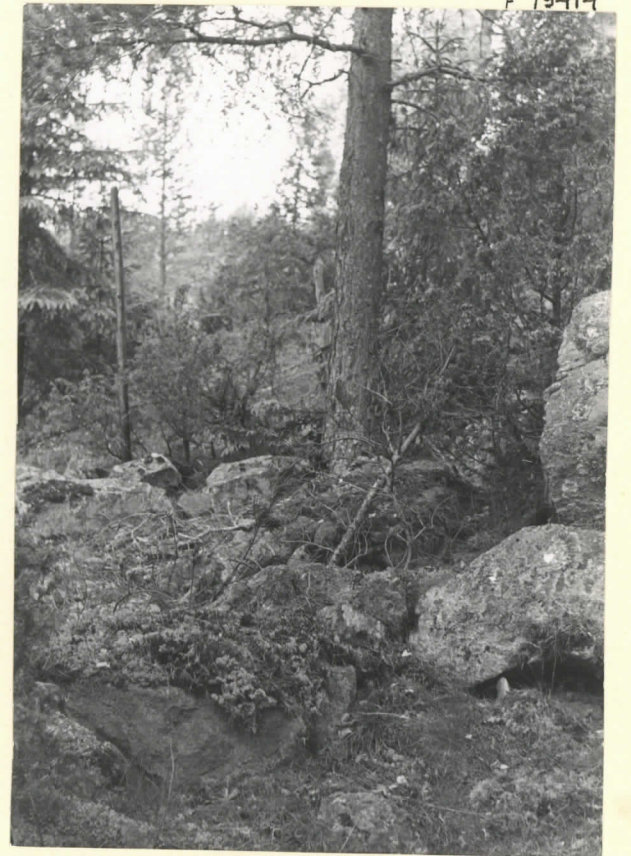
Kuva 77.
Länsipuolen äkkijyrkkä kallio. (IV,13)

F 19414

Kuva 78.
Koivunlatvojen takana on Pailinnan pieni mä-
kilinna. Kuva lännestä, (IV,12)

F 19414

Kuva 80.
Itäpäässä olleen vallin jään-
nöksiä. (IV,15)

Suona Kerttu Koskinen

PIINTILÄN LINNAMÄKI
17.6.1955.

F 19412

Kuva 81.
Piintilän Linnamäeltä alas pelloille. (II,44)

F 19412

Kuva 82.
Linnamäen tasaista lakea, joka kokonaisuudessaan on parin aarin laajuinen. (II,43)

F 19412

(II,12)

Kuva 61.
KAIKUMÄEN rautakautisen kät-
kölöydön paikka on maahan pis-
tettyjen keppien välissä. (II,14)

F 19411

Kuva 83.
SOMEROJAN kuuluisa taikalähde
metsän keskellä.

Kuva 84.
RENGON lähteen, joka nyt on
kaivona, läheisyydessä oleva
pienempi lähde. (I,14)

XX

HALIKKO
1955

Anna Lehtinen Koskisen

Halikon v. 1955 avattu kotiseutumuseo entisessä jyvämäkasiinissa kirkon vieressä.